

ԼԵՒՈՆ ՊԱՊԱԵԱՆ

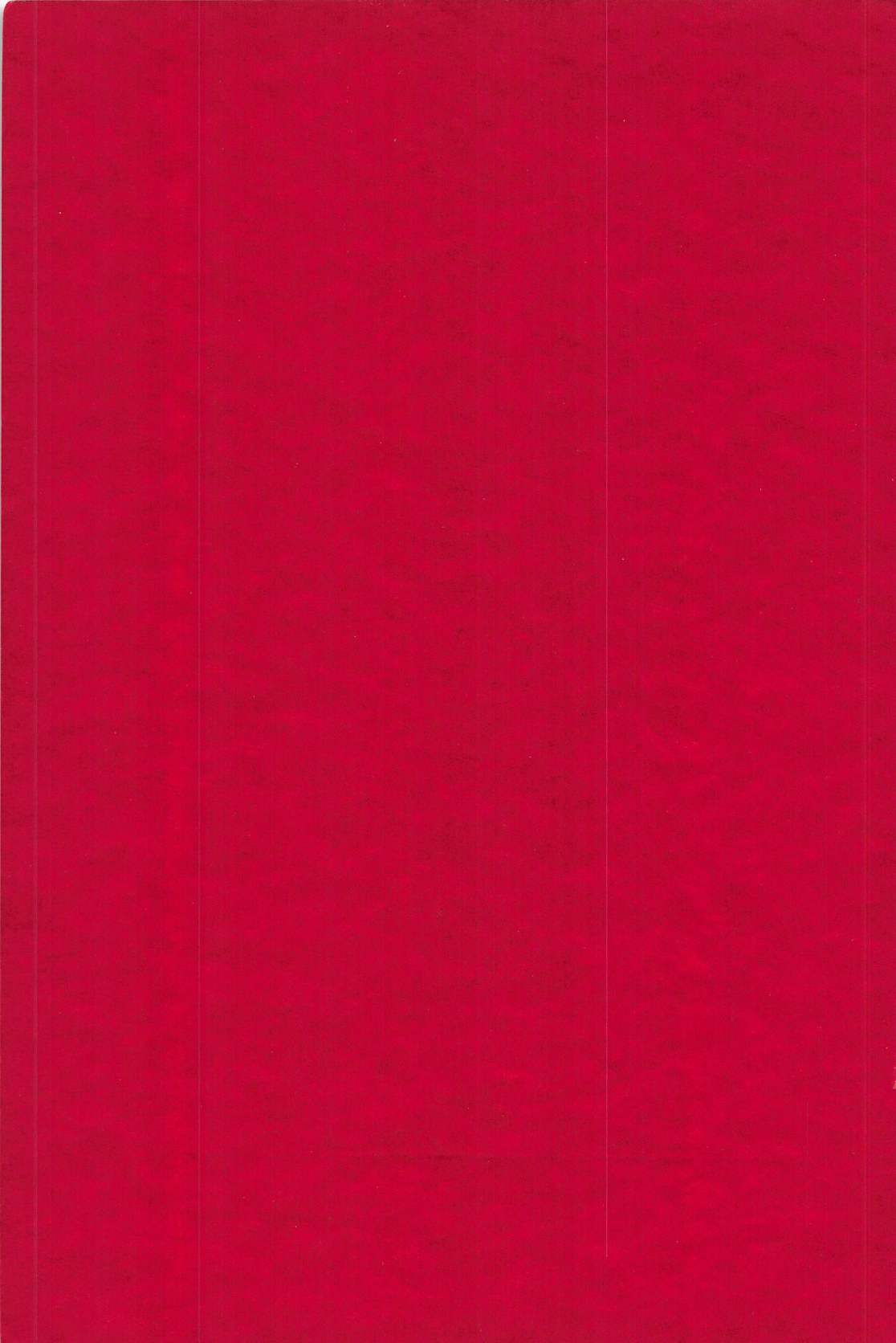
ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Գ Ր Ե Ց

ԵՐՈՒԱՆՔԻ ՄԵՍԻԱԵԱՆ



Հրատարակութիւն
«ԿՈՉՆԱԿ» ՏՊԱՐԱՆԻ
Նիւ Երբք
1941



ԼԵԻՈՆ ՊԱՊԱԵԱՆ

ԻՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Գ Ր Ե Ց

ԵՐՈՒԱՆԳԻ ՄԵՍԻԱԵԱՆ



Հրատարակութիւն
«ԿՈԶՆԱԿ» ՏՊԱՐԱՆԻ

Նիւ Եոթբ

1 9 4 1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

էջ

Յտուաչարան	7
«Արմաւիր»ի Տանուտէրը	11
Յաջող Առեւտրականը	21
Ազգային Գործունէութիւն	31
Որբախնամ Գործ	39
Լեւոն Պապանեան Հ. Բ. Ը. Միութեան Մէջ	45
Գանատահայ Միութիւն	51
Սէյնթ Քէթրինսի Հայց. Եկեղեցին	55
Եկեղեցական Գործունէութիւն	59

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆԱՀԱՏԱԿԵԱԼ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ

ԵՒ

ՍՐՏԱԿԻՑ ԲԱՐԵԿԱՄԻՍ՝

ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ ՏԷՐ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԳՈՒՐԵԱՆԻ

«ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԱՐԴԱՐՈՑ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՄԲ ԵՂԻՑԻ»

ԼԵՒՈՆ ՊԱՊԱԵԱՆ

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Առեւտրական ասպարեզի մէջ յաջողած Հայեր շատ կան Ամերիկայի մէջ, բայց ոչ ոք կը մտածէ՝ հարուստ ըլլալուն համար զանազան հանրային ուշադրութեան յանձնել՝ լեզուներու վերջին հարուստ պարունակող Միացեալ Նահանգաց մէջ :

Լեւոն Պապանի հանրային գնահատութեան արժանի հանդիսացած է իր երկարամեայ ազգասիրական գործունէութեամբ եւ զոհաբերութիւններով : Այս համառօտ կենսագրականին նպատակն է, ուրիշ յաջողած Հայերու օրինակ ցոյց տալ Պապանի յարատեւ ծառայութիւններն՝ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, Հայ բարեգործութեան եւ Հայ համայնքին՝ մանաւանդ Գանատայի մէջ :

Իր մասին ստոյգ տեղեկութիւններ հաղորդած են Գանատահայ անձնաւորութիւններ, մասնաւորապէս Պր. Գէորգ Սէմէրնեան, որ, իբրեւ իր ֆարտուղարը, հաղորդակից եղած է Պապանի սրտին տաճուկ զգացումներուն եւ ուսումնասիրած է անոր կեանքն ու գործերը :



ԼԵՒՈՆ ՊԱՊԱԵԱՆ

«ԱՐՄԱԽԻՐ» Ի ՏԱՆՈՒՏԷՐԸ

Գանատայի Թօրօնթօ քաղաքին շրջակաները կը գըտնըւի խիտ պուրակներով եւ արեւոտ դաշտերով պըճնըւած «Եորֆ Միլս» արուարձանն, որուն հովասուն բարձունքներուն վրայ կը տարածուին պարարտ արօտավայրեր:

Այս արուարձանին մէջ, խոր անտառի մը ձորովը շրջապատուած բլուրի մը կատարին վրայ կը բարձրանայ գեղատեսիլ չէնք մը, իր պարտէզներով ու ծաղկատանով: Ասիկա «ԱՐՄԱԽԻՐ»ն է, բնակարանը Գանատայի հայութեան առաջնորդող դէմքին՝ Լեւոն Պապանեանի:

«Արմաւիր», մեծ բլուրին վրայ ամենուն հետաքրքրութիւնն ու սքանչացումը գրաւող կոթող մըն է, իր արեւմտեան ճարտարապետութեան, արեւելեան կահաւորման ու արդուզարդին մէջ ներկայացնելով տանուտէր Պապանեանի եւ իր շնորհայի Տիկնոջ դիւրահաղորդ ու առատասիրտ ազնուականութիւնը:

«Արմաւիր», ըստ բազմաթիւ այցելուներու՝ անըջային պերճանքով օժտուած է եւ երազել կուտայ արեւելքի անցեալ քաղաքակրթութեանց ու փառքերուն, իր արաբական փայլուն մօզայիքներով, կապոյտ աւազանով, ժանեակի պէս նրբօրէն գործուած պատուհանի երկաթեայ վանդակներով, — մինչ ընդարձակ սենեակներուն մէջ տարածուած թանկարժէք անօթները, նկարները, գորգերը, սափորներն ու արձանիկները, փրթի փուան աթոռներն ու հիւսուածեղէն զարդարանքները գունազեղ գեղեցկութիւններ են, որոնք Պապանեան ամոլին կազմած հայկական ընտանիքին երջանկութեանը կը սատարեն:

Թօրօնթօյի շքեղ բնակարաններուն մէջ, «Արմաւիր» միակն բնակարան մը չէ, ուր՝ իր կառուցման օրէն սկսեալ հազարաւոր հետաքրքիրներ այցելած են: Ասիկա՝ կարծես խորհրդաւոր արեւելքէն այս արեւմտեան հեռաւոր աշխարհը փոխադրուած պատկեր մըն է, որուն առ-

ջեւ, մարդիկ պահիկ մը կարող են երազել «Հազար ու Մէկ Գիշերներու» անուրջներն, զգալով պատրանքոտ գեղեցկութեան մը դիւթանքը: «Արմաւիր» նաեւ թանգարան մըն է, առի՛ն՝ քարի ու երկաթի վրայ բանուած քանդակներով, շնորհալի կարմարներով, պրկեալ սիւներով եւ կարմիր սպանիական կղմինարներով: Հոն կը տեսնուին ծովանկարներ՝ Այվազովսկիէն եւ Մախոխեանէ, եւ բնական տեսարաններու այն ազուտը պատկերները, որոնց նկարիչ Սարայրեան գիտէ վսեմ խաղաղութիւն մը տալ: Այս բոլորը, լայն սենեակներու մէջ ընդելուգեալ կահ կարասիներով եւ քանդակեալ հնութիւններով, — որոնք 16-երորդ դարու գեղապաշտ մաւրիտանացիներուն ստեղծած քաղաքակրթութեան ոտտաններէն բերուած են, — կը ներկայացնեն երաժշտական համերգի մը համադրութիւնն արտայայտող ներդաշնակութիւն մը:

*

* *

Եթէ կարելի ըլլար վիպասան Պարզաքի զբնով նկարագրել տան մը ներքինը, զայն արտայայտութիւնը դարձնելով տանտիրոջ նկարագրին ու հոգեբանութեան, «Արմաւիր»ը պերճախօս թարգմանը պիտի ըլլար Տէր եւ Տիկին Պապաեաններու հոգւոյն ու բնուորութեան, իր ներդաշնակութենէն եւ ճօխութենէն ցոլացնելով անոնց անհատականութիւնը:

Այս գեղեցիկ բնակարանն ու պարակէզը կը յայտնեն ապրելու այն հայկական կերպն, որ՝ արեւելեան միջավայրին ու կեանքին բոլոր գրաւիչ յիշատակներն ու երեսոյթները կարծես կենսական կը դարձնէ՝ հեռուոր Գանատայի մէջ կազմուած ազուտը հայկական ընտանիքի մը բարօրութեան համար:

*

* *

Սակայն, որքան ալ յատկանշական ըլլայ շնորհալի ճաշակի մը արտայայտութիւնը, ոչ ոք Պապաեանի ստեղծած այս գեղեցիկ արտաքին երեւոյթներէն կարող պիտի ըլլայ անոր անձին թագուենէութիւնը ճանչնալ եւ անոր անհատականութեան մէջ գտնել՝ տոհմիկ առաքինութիւններ

րով կազմուած հարազատ հայ հոգի մը եւ ազգասէր սիրտ մը:

Պապականի հրատարակող նիւթական հարստութիւնը չէ: Բարբի, հաւատաւոր, գոհարեւոր հայու նկարագիրն է անոր անհատական գերազանցութիւնը կազմող ճոխութիւնը:

Լեւոն Պապական պարզ մարդ մըն է, այն իմաստով որ իր կարեւորութեան հպարտութիւնը չի ցուցադրեր: Անիկա բարբի հայ մըն է, աւանդական հաւատարմութեամբն եկեղեցասէր ու բարեգործ հայուն: Ինք՝ ու էրեն հետ Տիկիին Պապական, երկուքն ալ հիւրասէր են սրտի առատութեամբ: Զուարթախօս, սրամիտ ու կատակասէր մտերմականութիւն մը, անոր ընկերական վարուելակերպը կը դարձնէ շատ մարդամօտ, մինչ վարք ու բարքի մաքրութիւն մը՝ սրտէն ճառագայթելով կը շողայ անոր կոկիկ ու վայլուն գրտերեւոյթին վրայ:

*

* *

Իր կառուցած «Արմաւիր»ին նման, Լեւոն Պապական անհատական կեանքին մէջ կատարած է ազուր գործեր, որոնք կեանքի յաւազոյն արժէքներուն՝ նիւթական արժէքին քով բարոյական մեծ արժէքներու մասին իր հասկացութիւնն ու գնահատութիւնը կը ցոյցնեն: Այս կերպով, անիկա իր մէջ ապրեցուցած է հայկական գաղափարապաշտութեան վաղեմի ժառանգութիւնը, որ գոյութեան պայքարին մէջ տկարացած կամ սպառած շատ մը անհատներու համար կարող է հանգիստնալ ներքին վերանորոգման եւ վերականգնումի անհրաժեշտ հարստութիւն մը, եթէ մարդիկ կանուխէն ստանան՝ ամէն ջանք, ամէն մտածում, ամէն կարողութիւն միմիայն նիւթական յաջողութեան վրայ չի կողմնացնելու իմաստութիւնը:

*

* *

Եթէ «Արմաւիր» արտայայտութիւնն է ճոխ ու գեղեցիկ ապրելակերպին, — Արեւելքի գոյներուն եւ գեղեցիկութեանց մէջ հայ հոգւոյն արտայայտութիւնն, իր պարզութեան եւ ընտանեկան առաքինութեան մէջ կը գտնենք Տէր եւ Տիկիին Պապականներու ազգային ոգւոյն մէջ: Թանկար-

ժէք գործերու, ձեռագործներու եւ նկարներու մէջ ընկ-
ճըւած, կորսուած եւ թաղուած չեն այս Հայ մարդուն եւ
տիկնոջ տոհմային ոգին եւ ազգային գիտակցութիւնը:

«Արմաւիր» Հայ տուն մըն է, — ազգային տուն մը՝
որուն վառ օճախը տաքցուցած է բոլոր այցելուներու սրը-
տերը: Տէր եւ Տիկին Պապաեաններ միայն գեղեցկութեամբ
չըջապատած չեն իրենք զիրենք: Բուն հոգեկան գեղեց-
կութիւնը կը բղխի անոնց անհատականութենէն: Հայկա-
կան մարտիրոսութիւնը տեսած Լեւոն Պապաեանը գիտցած
է հայր ըլլալ կոտորածներէն փրկուած որբերու, իսկ Տի-
կին Պապաեան անոնց «մայրիկ»ը դարձած է գուրգուրոտ
հոգածութեամբ: Գեղեցկութեան մէջ ապրելու Արեւելեան
ճաշակին միացած են Պապաեան ամուլին բարեգործու-
թեան, օգտակար հանդիսանալու եւ զոհարերելու աւելի
գերազանց առաքինութիւնները:

Թօրօնթօ այցելող հայեր, մանաւանդ հայ եկեղեցա-
կաններ, որոնք հաւատաւոր եւ հոգատար բարեկամ մը
գտած են յանձին Լեւոն Պապաեանի, — պարզ քահանանե-
րէն սկսեալ մինչեւ առաջնորդ արքեպիսկոպոսներ, կազ-
մակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ գործիչներ, օրե-
րով, շաբաթներով եւ ամիսներով ապրած են Արմաւիրի
տաքուկ հայկական տանիքին տակ, վայելելով Տէր եւ
Տիկին Պապաեաններու անթերի հիւրասիրութիւնը:

Ազուոր, քաղցր ու ջերմիկ շունչի մը պէս տանուտէր
Պապաեանի բարեկամութիւնը պարուրած է մարդիկ ու
տարածուած է «բնութեան սիրուն զաւակները» կոչուած
անասուններուն վրայ, զորս Պապաեան կը պահէ «Արմա-
ւիր»ի մօտակայ ազարակին մէջ: Իր խելացի նժոյգ ձին,
որով ամէն առտու կը սիրէ սարերն արշաւել, տանը կա-
տուն, շնիկը, գառնուկն ու հորթը, ճուտիկն ու ազաւնի-
ներ, բոլորն ալ անուն ու անհատականութիւն ունեցող բա-
րեկամներ են:

Բոլորն ալ, մարդիկ ու անասուններ կ'ապրին պար-
զուկ ու երջանիկ մտերմութեան մը մէջ, որ թերեւս՝ աւելի
յատկանշական եղանակով քան իր հաւաքած թանկագին
առարկաները, ցոյց կուտայ Պապաեանի սէրն ազուոր եւ
ճոխ կեանքի համար: Այսպէս, շնորհալի Տիկին Պապաեա-

նէ սկսեալ մինչեւ Արմաւիրի սպասաւորները ենթարկուած են Լեւոն Պապաեանի շէնչող խառնուածքին ազդեցութեան:

Այս յաջող առեւտրականն օժտուած է գրաւիչ նկարագրով: Անոր ուժեղ, ուշիմ ու ժպտուն դէմքին վրայ կը շողան արթուն, զուարթ ու պայծառ աչքերը, մինչ շրթունքները կ'արտայայտեն համեղ բնաւորութեան մը սրամտութիւնն ու բարի հեգնանքը: Իր վայելուչ կերպարանքը, լայն ճակատը եւ ժպտուն աչքերը համակրելի անհատականութիւն մը կը մատնեն. իր կորովի դէմքը կը յայտնէ թէ կամքի տէր մարդ է ինք եւ ոչ ոք իրաւունք ունի զինք պարզամիտ կարծելու, եւ եթէ ազուտը, կոկիկ հագուստները կը շեշտեն անձին փայլը, համեստ ու դիւրահաղորդ բնաւորութենէն կը ցոլայ յաւակնութիւններէ զուրկ ներքին հոգեկան պարկեշտութիւն մը:

Լեւոն Պապաեանի անհատական մերձեցումը շատ պարզ է եւ մարդամօտ: Իր խօսակցութիւնն համեմուած է սրամիտ կատակներով ու պատմութիւններով: Պզտիկուց օժտուած էր միւմիք, նմանողական կարողութիւնով, զոր ցարդ պահած է, թէեւ իր հեղնութիւնը զուրկ է խայթէ, եւ ամէն զուարթութիւն, ամէն կատակ, ամէն ժեստ կարտայայտէ ապրելու երջանկութիւն մը, որ անձէն կը բղխի ինչպէս անուշ ջուրն՝ ազուտը կարկաչուն աղբիւրէ մը:

Կեանքի, գեղեցկութեան եւ բոլոր ազուտը բաներու սէրը կարծես բնական ներշնչումով այս պատուական Հայ առեւտրականին անհատական կեանքը փրկած է հոգեմաշ հնհնութեանէն, այն չոր ու ցամաք մտատանջութիւններէն՝ զորս առեւտուրի եւ նիւթական յաջողութեան յաւերժական հետապնդումը կը պատճառէ զործի մարդոց: Լեւոն Պապաեան իր շէնչող խառնուածքին համեմատ ապրած է. իր հոգին բաց պահած է ցեղին սուանդութեան եւ իտէալներուն հանդէպ: Այս կերպով անիկա եղած է գեղապաշտ, սիրահար մշակոյթի եւ խորհուրդի, բնազդաբար եւ գլխատակաբար կրկնակ կեանքով ապրած է ան. յաջողութիւն հետապնդած է՝ բայց չէ հեռացած իտէալականէն: Ասոր ապացոյց են իր սէրը երաժշտութեան եւ նուագի, ջութակահարութեան եւ եկեղեցական երաժշտութեան, որոնք

«Արմաւիր»ի զուարթ մթնոլորտը կը լեցնեն իր ուրախ խօսքին ու քաղցր ժպիտին հետ:

Այս պատճառով ալ «Արմաւիր»ը դարձած է սպրեւու լուսազօյն կերպի մը խորհրդանշանը: Հոն՝ Պապական իր կենսապաշտութեան կը միացնէ եկեղեցասիրութեան, գոհոգութեան եւ հայրենասիրութեան սիրալի յատկութիւնները:

*

* * *

Լեւոն Պապականի կեանքին մեծագոյն նպատակն եղած է՝ բոլորանուէր նախանձախնդրութեամբ պաշտպանել ու պահպանել Հայաստանեայց Եկեղեցին, իբրեւ ազգային մշակոյթի հին վառարանը, որ իր պայծառ կրակովը տաք պահած է հայոց ազգային եւ հոգեկան կեանքը:

Սակայն, հարկ է ըսել՝ թէ Պապականի մեծ սէրն հանդէպ ազգային եկեղեցւոյ, աւանդապաշտ կրօնասիրութեան մը անգիտակից յարումն ըլլալէ աւելի՝ գիտակից ազգասիրութեան մը ներշնչումէն ծնած է:

Անիկա անսահման հպարտութիւն կ'զգայ ՀԱՅ ԲՐՈՅ ԵՐԵՎԱՆ համար, որովհետեւ գիտէ՝ թէ ազգին մեծութիւն եւ քաղաքակրթութիւնն աուռող հոգեկան ու մշակութային կարեւոր արժէքները՝ գաղափարական վսեմ հայրենասիրութեան սրբազան ոգիովն աուլցուն հայ եկեղեցական եւ իմացական լուսաւորիչներու ստեղծագործութիւններն են:

Ապրելով հետաւոր Գանատայի մէջ, ուր տեղական իշխանութիւնք զինք միշտ ճանչցած են իբրեւ լուսազօյն հայ մը, — ազգեցիկ՝ քաղաքական բարեկամութիւններով, — Պապականի անկեղծ հայրենասիրութիւնը Գանատացիներու աչքին միշտ շողացած է ազգային հպարտութեամբ:

Որքան իբրեւ ազգասէր հայ՝ Լեւոն Պապական հպարտացած է իր ծագումով, այնքան ալ՝ անիկա եղած է անկեղծ ու անշահախնդիր՝ ազգային կեանքի նուիրած աշխատանքներուն մէջ, ազգային նպատակներու հետապնդումին մէջ ցոյց տալով հասուածական տեսակէտներէ խուսափելու ուժեղ արամադրութիւն մը:

Այս բարձր ազգասիրութիւնն է որ զինք մղած է սա-

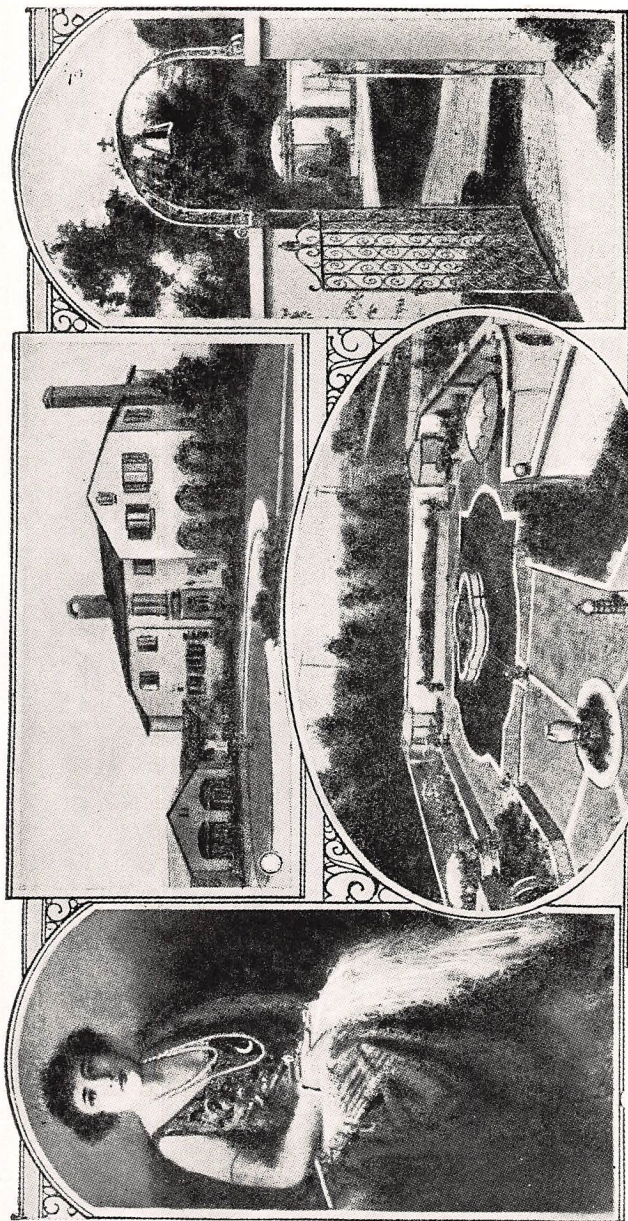
տարելու ամէն տեսակ ազգօգուտ ձեռնարկներու երբ իրեն գիմուժ կատարուած է յանուն ազգային պէտքերու եւ ժողովրդային կարօտութեանց: Անիկա նուիրած է Հայ Բանակի հանգանակութեան, Շիրակի ազէտեալներուն, Նուպարաշէնին, Հայաստանի, Սիւրիոյ եւ Յունաստանի գաղթականներուն, Հիւսիսային եւ Հարուային Ամերիկայի մէջ գտնուող կարօտեալներու, Ահարոնեան Փրնտին, Եկեղեցական եւ դպրոցական շինութեանց, ամէն ուր որ տեղի ունեցած բլրան աստնք:

Այսպիսի անխտրական զոհաբերութիւն քիչերու տրուած է: Հակառակ այս իրողութեան, Պապական զերծ մնացած չէ հատուածամոլ տարրերու նշատակաւոր հակառակութենէն, որովհետեւ քաջութիւնն ունեցած է ազգային գերագոյն տեսակէաներն ու շահը պաշտպանելու:

Ահա ուրեմն մարդն եւ հայրենասէրն իր ընդհանուր նկարագրային գիծերով:

Պէտք է յայտնել՝ թէ առհասարակ բարեգործական եւ Եկեղեցական յարատեւ նախանձախնդրութենէ մզուած այս համակրելի անձնաւորութեան կեանքը մեծագոյն վիշտի մը ողբերգութեամբն յուզուած է:

Լեւոն Պապական գերագոյն համակրանքով մը տողորուած էր հանդէպ Առաջնորդ նահատակ Դուրեան Արքեպիսկոպոսին: Անիկա իր սրտակից բարեկամն էր, — Եկեղեցական մը մասնաւորապէս նուիրուած Հայ Եկեղեցւոյ կրօնական առաքելութեան, որուն սէրովն ու հաւատքովը լեցուած է ինք: Պապական պիտի դատապարտէր արդար Եկեղեցականին ոճրագործները, հոգ չէ թէ ո՛ր խմբակցութեան պատէանէին անտնք: Ինք՝ որ միշտ կը ցանկայ հայ ազգին խմբաւորումը տեսնել մէկ Եկեղեցական կազմակերպութեան տակ ու մէկ ազգային գաղափարի շուրջ, խորապէս տառապեցաւ եւ իր Քիզիբական առողջութեանը ծանրապէս ազգող վշտով խռովուեցաւ, որովհետեւ նահատակ Առաջնորդին արիւնը հրեղէն խրամաւ մը բացաւ Հայ Եկեղեցւոյ միասնականութեան առջեւ:



«ԱՐՄԱՆԻՐ» ԹԻՐՈՆԹՈ ՊԱՊԱՆԱՆՆԵՐԻՈՒ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

ՅԱԶՈՂ ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆՆԸ

Մանկութեան եւ պատանեկան տարիքի առաջին ազդեցութիւնները միշտ տեւական յատկութիւններ կը դրոշմեն անհատներու նկարագրին վրայ, եւ յաճախ, հասուն մարդն ըմբռնելու համար հարկ է գիտնալ տան եւ դպրոցի մէջ ստացուած տիրական ներգործութիւնները:

Լեւոն Պապաեանի անհատականութեան մէջ կրօնական ուժեղ զգացումը եկեղեցասէր ծնողքի մը բարեպաշտութեան խոր ակէն կը բղխի:

Իր հայրը, Բիւթանական գաւառին Պրուսա քաղաքին մէջ յայտնի փաստարան Օհաննէս Պապաեան, իսկ մայրը, Էֆթիկ Հէքիմեան, դուստր հանրաժանութ Կարապետ աղա Հէքիմեանի, Հայ եկեղեցւոյ խունկէն բուրումնաւէտուած խոր հաւատքով հայեր էին: Աստուածաշունչն անոնց ներշնչարանն էր, իսկ սաղմոսերգութիւնները՝ աղօթքի եւ պաշտանքի մէջ վերացած իրենց հոգիներուն ըզձանքները կ'արտայայտէին, կրօնքն այս հարազատ հայերուն համար ներքին զօրութեան, իմաստուն խորհուրդներու եւ սփոփարար մխիթարութեան ներշնչում մը եւ ապաւէն մը դարձնելով:

Լեւոն Պապաեան, ծնած 1875 Յունուար 15-ին, իր պատանեկութեան տարիքէն մինչեւ այսօր, հայ եկեղեցւոյ յարումին մէջ ցոյց կուտայ այն պարզունակ, ջերմեռանդ ու հաւատաւոր կրօնասիրութիւնը, որ՝ իր ծնողաց համար Հայ Եկեղեցին հայ կեանքէն անբաժանելի գերագոյն իրականութիւն մը դարձուցած էր:

Պատանութեան շրջանին ամէն օր հաւատարմաբար Սուրբ Գիրք կարդացող այս կրօնասէր անձն, այսօր ալ իր գրադարանին մէջ կը պահէ տասնեակներով Աստուածաշունչ եւ Աւետարան, զանոնք նուիրելու համար եպիսկոպոսներու եւ քահանաներու, կամ Հայ անձերու եւ ընտանիքներու, պնդելով որ կարգան Ս. Գիրքը:

Պապաեան ինք եւս կրնայ Վահան Թէքէեանի գեղե-

ցիկ բանաստեղծութեան խօսքերն ըսել իրաւամբ՝ թէ

«Եկեղեցին հայկական, հայրենի տունն է հոգւոյս...

Եկեղեցին հայկական բարձր՝ բերդն է հաւատքին
Հայ պապերուս՝ գոր հողէն գայն քար առ քար հանեցին,
Ու երկինքէն իջուցին գայն ցօղ առ ցօղ, ամպ առ ամպ,
Ու քաղուեցան անոր մէջ հանդարտութեամբ քաղցրութեամբ:

*

* *

Իրենց բնական ճարպիկութեամբ եւ աշխատանքով շինուած Հայ առեւտրականներ, պապենական եւ ընտանեկան աւանդապաշտութեամբ առհասարակ իրենց մէջ վառ պահած են Հայ Եկեղեցւոյ սէրը, սակայն քիչեր միեւնոյն նախանձախնդրութիւնը ցոյց տուած են կրթութեան, մշակոյթի, գրական եւ իմացական արժէքներու մասին:

Լեւոն Պապեան դպրոցէն ալ կրած է տեւական ազդեցութիւն մը, որու շնորհիւ մինչեւ այսօր անիկա գիտէ գնահատել իմացականութիւնն ու մշակոյթը:

Պապեան իր նախնական ուսումն ստացած է Պրուսայի Գէորգեան վարժարանին մէջ՝ անոր շրջանն աւարտելով, իսկ Ֆրանսերէնի եւ Անգլիերէնի մէջ յառաջանալու համար երեք տարի յաճախած է Պրուսայի բողոքականներու «հաւաքիչ» վարժարանը:

Իր բոլոր ուսուցիչներուն մէջ հանրաժանօթ անձ մը կը գտնենք.— Պրուսայի Գէորգեան նախակրթարանին տնօրէն, ծանօթ հայագէտ, արարագէտ եւ քաջ թրքարան Ստեփան Կուրտիկեանը, որուն Պապեան աշակերտած է մինչեւ 1890: Լեւոն Պապեան միշտ հիացումով կ'արտայայտուի իր անուանի ուսուցիչ-տնօրէնին նկատմամբ, որուն հանդէպ ունեցած պատկառանքն հետզհետէ վերածուած է մինչեւ այսօր սիրալիր թղթակցութիւններով մշակուած փոխադարձ սերտ բարեկամութեան:

*

* *

1892-ին երիտասարդ Պապեան իր ծնողքին հետ կը

մեկնի ու կը հաստատուի Պոլիս, ուր երեք տարի կը յա-
ճախէ Կալաթա Սէրայի լիսէն:

1896-ին, քսան տարեկան երիտասարդ եղած, անիկա
ականատես կ'ըլլայ Պանք Օթոմանի դէպքին ու Պոլսոյ մէջ
տեղի ունեցած ջարդերուն:

Հայ երիտասարդներու համար Պոլիսը վտանգաւոր
գտնելով, իր քրոջ ընտանիքին հետ անիկա կուգայ հաս-
տատուիլ Գանատայի Մոնթրէալ քաղաքն, ուր՝ իր քեռ-
այր Պողոս Գուրեանի հետ կ'ըրգրի գորգի գործով:

Երբ քիչ ատենէն Գուրեան Քալիֆորնիա կը մեկնի,
Պապեան կը վարէ գործին տնօրէնութիւնը եւ ձեռք կը
ձգէ առեւտրական թանկագին փորձառութիւններ:

Մօտաւորապէս տարի մը Մոնթրէալ մնալէ վերջ, կը
փոխադրուի Թօրօնթօ քաղաքը, զայն աւելի բարգաւաճ
նկատելով իր կեդրոնական դիրքին մէջ:

*
* * *

Եթէ քննենք Ամերիկայի առեւտրական ասպարէզին
մէջ յաջողութիւն գտած հայոց յառաջդիմութեան պատ-
ճառները, ամէն մէկուն մէջ առեւտրական արժանիք կազ-
մող աշխատասիրութեան, ձեռներէցութեան, յարատեւու-
թեան, հնարամտութեան, ուշիմութեան եւ արեւելեան
գունագեղ անհատականութեան յատկութեանց հետ՝ պիտի
գտնենք անհատական մերձեցումի անձնական եղանակ
մը, որ՝ արեւելեան գորգերու առեւտուրին մէջ ընդհանուր-
տարութեան եւ հմտութեան միացած, հայ գորգավաճառ-
ներու յաջողութեան գաղտնիքներէն մին հանդիսա-
ցած է:

Բացի առեւտրական եւ դրամական ասպարէզներու
մէջ հին ծանօթ մէկ քանի մեծ առեւտրական ընտանիքնե-
րէ, — յաջողած հայերէն շատեր իրենց յառաջդիմութիւ-
նը կը պարտին անձնական յատկութեանց, զորս առհասա-
րակ հայր մշակած է Թուրքիոյ մէջ, տիրող ոէժիմին տակ
գոյութեան պայքարին պարտադրած յաւերժական մա-
քառումներուն, հնարամտութեանց եւ խորամանկութեանց

չնորհիւ կազմելով հետաքրքրական անհատականութիւն մը:

Բոլոր Հայ առեւտրականներն ալ գործի ասպարէզին մէջ մշակուած յատկութեանց միացուցած են՝ պայմաններէն ու պարագաներէն օգտուելու կարողութիւնը: Թէեւ բոլոր յաջողածներն ալ հայութեան պատիւը բարձր պահած չեն իրենց առեւտրական պարկեշտութեամբ, սակայն, իր մանկունակ վտանգութեան մէջ արեւելքցիին միամիտ երեւցող ամերիկացւոյն համակրանքը գրաւող հայեր յաջողած են զայն երկար ատեն պահել եւ անկէ օգտուիլ, մինչեւ որ հայ առեւտրականներ, իրերամարտ մրցակցութենէ մղուած՝ իրենք ամերիկացիին կասկածներն չհած են հայ վաճառականներու պարկեշտութեան մասին:

Լեւոն Պապահանի համար կրնանք ըսել, թէ առաջին վայրկեանէն անիկա իր պարկեշտութեամբ վտանգութիւնը գրաւած է ոչ միայն Գանատացի՝ այլեւ աշխարհի բոլոր կարեւոր առեւտրական տուներուն եւ պանքերուն, որոնց հետ առեւտրական գործեր ունեցած է:

Այս համբաւին թուիչ տուող անհատական արժանիքը, որ Արեւելեան գորգերու ծանօթութեամբ կազմուած է, բախտին ժպիտովն՝ ա՛յլ աւելի զօրացած է: Արեւելեան գորգերու իրական արժէքը Գանատացիներու ծանօթացրնելու ջանքերուն շնորհիւ՝ 1900 թուականներուն Պապահան բարեկամութիւն կը հաստատէ, այն ժամանակ Բրնէտիքն Բըսիֆիքի Նախագահ Սըր Ուիլիքմ Վան Հօրնի հետ, որ սիրահար էր գեղարուեստի ու հաւաքիչ՝ թանկասէին Արեւելեան գորգերու եւ արուեստի արժէքաւոր առարկաներու: Սըր Ուիլիքմ՝ Լեւոն Պապահանի պատրաստել կուտայ իր տան մէջ ունեցած 96 կտոր արեւելեան գորգերու ցուցակը, իւրաքանչիւրին մանրամասն պատմական նկարագրութիւններով ու արժէքով: Անիկա ա՛յնքան գոհ կը մնայ Պապահանի այս աշխատութենէն եւ քարտակէն, որ ոչ միայն ինք Պապահան վաճառատունէն կը գնէ թանկագին գորգեր, այլեւ, զայն կը յանձնարարէ բազմաթիւ հարուստ անձերու եւ ընտանիքներու: Այսպիսի յաջողութեանց շնորհիւ Պապահան տարուէ տարի կը յա-

ուսըդիմէ : Պարկեշտ, վստահելի եւ գործին հմուտ վաճառականի համբաւը կը հաստատուի գորգի ասպարէզին մէջ : Վերջապէս, անխիա արեւելեան գորգերու մասին կարեւոր հեղինակութիւն մը կը դառնայ իր հրատարակած մասնագիտական գիրքերով եւ յօդուածներով :

1912-ին Պապական Անգլիա կը մեկնի եւ Լոնտոնի մէջ կ'ամուսնանայ Ահարոն Պէնլեանի դստեր՝ Օրիորդ Բերուզ Պէնլեանի հետ :

Թօրօնթօ վերադառնալէն յետոյ կը կանչէ իր տիկնոջ եղբայրը, Կարապետ Պէնլեան, որ իրեն համար կ'ըլլայ կարող ու հաւատարիմ օգնական մը : Քիչ ժամանակէն Պապական վաճառատան համբաւը կը տարածուի Ատլանտեանէն մինչեւ Սաղազական, իբրեւ արեւելեան լաւագոյն գորգերու շտեմարանը :

Պապական կ'սկսի առեւտրական մասնաճիւղներ հաստատել զանազան բազմամարդ քաղաքներու մէջ :

*
* *

1914-ի համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, իր տիկնոջ հետ Պոլիս կը մեկնի ապրանք գնելու համար : Հոն կը գտնէ իր մեծանուն բարեկամը, Տիար Արշակ Գարակէօղեան :

Թուրքիա այդ պահուն դաշնակցած էր Գերմանիոյ, Կէօպէն ու Պրէսլաւ գերման մարտանաւերը նեղուցներէն ներս մտած էին : Պոլիս, պատերազմի հաւանականութեան լուրերով ողորդուած, կը ներկայացնէր քաղաքական անստոյգ վիճակ մը, առեւտրական հրապարակն անորոշութեան մատնելով :

Տիար Ա. Գարակէօղեան, քաջատեղեակ ընդհանուր կացութեան եւ ծանօթ ապագայ վտանգներուն, Պապական ամուլին կը թելադրէ շուտով Պոլսէն հեռանալ, գիւրացնելով անոնց մեկնումը :

Հակառակ դժուարութեանց, Լեւոն Պապական յանդուգն ինքնավստահութեամբ Պոլսոյ հրապարակէն մեծ քանակութեամբ գորգ կը գնէ, սակայն, նեղուցներու փակման պատճառով ապրանքին միայն մէկ մասը կարող

կ'ըլլայ Գանատա հասցնել: Տէր եւ Տիկին Պապականներ Պոլսէն կը մեկնին, եւ դեռ Լոնտոն չհասած կը լսեն պատե-
րազմի յայտարարութիւնը:

*

* *

Լեւոն Պապական մէկն է այն Հայ առեւտրականնե-
րէն, որոնք հեռատեսութիւնն ու կարողութիւնն ունեցան
յանդգնութեամբ մեծ յաջողութիւն երաշխաւորելու: Ա-
նոնք ըմբռնեցին թէ գորգի արեւելեան հրապարակը պիտի
գոցուի պատերազմին պատճառով, եւ ապրանքի պակա-
սէն, գորգերու գիններն անհամեմատ չափով պիտի բարձը-
րանան: Պատահեցաւ որ կարեւոր հարստութիւններ գի-
զեցին մեծաքանակ գորգ ունեցող վաճառականներ, որոնք
Պապականի նման ատենին ապրանք գներ էին Պարսկաս-
տանի, Պոլսոյ եւ Լոնտոնի հրապարակներուն վրայ, եւ
կրկնապատկուած ու քառապատկուած գիներով կրնային
ծախել մասնաւորապէս Ամերիկայի ու Գանատայի մէջ:
Պատերազմի բեմերէն հեռու գտնուող Ամերիկան ու Գա-
նատան Դաշնակիցներու զինարաններն ու շտեմարաններն
ըլլալով, պատերազմի առեւտուրէն անհամեմատ բարգա-
ւաճութեան հասած էին, եւ ժողովուրդն, առաջին անգամ
ըլլալով թերեւս, ինքզինք կարող կ'զգար իրականացնե-
լու բարելաւութեան աւելի բարձր աստիճան մը, գեղեց-
կին ճաշակով: Արեւելեան գորգը ծաղկեցաւ ու գունազեղ
վարդերու նման բացուեցաւ մինչեւ անգամ հասարակ
տուներու մէջ. անոր ճաշակը տարածուեցաւ ու նուիրա-
գործուեցաւ, կարգ մը հայոց բախտը շինելով: Անտարա-
կոյս, Պապական եւս օգտուեցաւ իրեն ներկայացուած
պատահութիւններէն:

Հեռատեսութիւն, յանդգնութիւն, արթուն եւ աչա-
լուրջ հսկողութիւն, առեւտրական լաւ ղեկավարութիւն եւ
կազմակերպութիւն անոր համար եղան բազմաթիւ յատ-
կութիւններ: Ամբողջ քսան տարի անիկա անխոնջ ու յա-
րատեւ աշխատանք, խելք եւ առեւտրական ճարտարու-
թիւն նուիրած է իր գործին: Պապական յարատեւութեամբ
հետեւած է քաղաքական անցուղարձերուն, շօշափած է

առեւտրական հրապարակին բազկերակը, եւ շնորհիւ գործի մարդոց անհրաժեշտ եղող դրական յատկութեանց՝ տակաւին երիտասարդ տարիքին մէջ անիկա կրցած է ըստեղծել նիւթական նախանձեւի վիճակ մը:

Նոյնիսկ 1915 — 17-ի շրջաններուն՝ Պապաեան առեւտրական հաստատութիւնն հասած էր այնպիսի վիճակի մը, ուր գործը կրնար իր բնական ընթացքով յառաջանալ առանց դեկալարութեան մեծ ճիգերու:

Լեւոն Պապաեան, շրջապատուած հայ ու տեղացի հաւատարիմ պաշտօնեաներէ եւ ազգականներէ, որոնք կարող օգնականներ են, այժմ միայն վերին հսկողութիւն մը կը կատարէ գործին վրայ: Իր առեւտրական հաստատութիւնը դրած ըլլալով յառաջդիմութեան բնական հունին մէջ, կրնայ ազատօրէն ճամբորդել, վայելել բարեկամներու ընկերակցութիւնը եւ նուիրուիլ ազգային գործունէութեան:



ՏԵՐ ԵՒ ՏԻԿ. Լ. ՊԱՊԱԵԱՆ ԳԱՐՆԱԿ՝ ԹԻԻԹԱՆԳԱՄԷՆԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ



ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Ամէն ազգ իր «ապրելու կերպն» ունի:

Ամերիկացին «ապրելու կերպ» կը կոչէ մարդկային ազատութեան եւ անհատական իրաւանց վրայ հաստատուած կեանքը: Մարդ էական անհատական արժէքն, անոր մտածման, խօսքի եւ խղճի ազատութիւնն Ամերիկացիներու գոյութեան հիմնական սկզբունքներն են:

Արդարութեան, հաւասարութեան, ազատութեան եւ մարդկային երջանկութեան իտէալներն Ամերիկայի «ապրելու կերպ»ին համար էական ըլլալով, ամէն Ամերիկացի Ֆիզիքական կեանքէն աւելի թանկագին կը նկատէ այս իտէալներուն եւ բարոյական արժէքներուն պահպանումը: Ամերիկայի անկախութեան պատերազմին ծնունդ տուող յեղափոխութիւնն արեամբ նուիրագործեց ազատ կեանքի եւ զարգացման սատարող քաղաքական իրաւունքները եւ այսօր՝ Ամերիկեան գոյութեան անհրաժեշտ պայմաններն են՝ անհատին անբռնաբարելի իրաւունքները, ինչպէս նաեւ այս իրաւանց փոխարէն՝ անհատին ստանձնած պարտաւորութիւններն՝ հանդէպ հայրենիքին, պետութեան, ազգին ու նոյնիսկ ընկերութեան:

Հայ ժողովուրդն ալ ունի իր «ապրելու կերպը»: Իր գոյութեան անհրաժեշտ բարոյական արժէքները, — իտէալ, հաւատք, յոյս, ազատութիւն, հայ հոգւոյն մէջ ժառանգական հարստութիւններ են, որոնցմով կազմուած է լաւագոյն հայկական նկարագիրը:

Հանճարեղ Հայեր՝ աւանդական Հայկ նահապետէն սկսեալ՝ որ հայուն «ապրելու կերպ»ը բնորոշեց իր ընտանիքին եւ տոհմին անկախութեան համար մղած ճակատամարտով՝ մինչեւ ազգութիւն ու ազգային գիտակցութիւն մշակութային ուժեղ առաքելութեամբ կազմող

Ս. Սահակն ու Մեսրոպը, — հայոց ապրելու կերպը սահմանած եւ յատկանշած են սքանչելի գաղափարապաշտութեամբ:

Այս գաղափարապաշտութեան ամենէն խորունկ արտայայտութիւնը կը գտնենք ազգային հայրենասիրութեան մէջ:

Հայ եկեղեցին ազգային վսեմ ու յաւերժական հաստատութիւն մը դարձած է շնորհիւ իր վառ պահած հայրենասիրութեան ուղւոյն: Հայ գրականութիւնը ժողովուրդին կեանքը, անոր հոգեկան ձգտումները, իմացական կարողութիւնները, իտէալները, երազներն ու ըզձանքներն արտայայտած է հայրենասիրական բուն յուզումներով: Հայ երիտասարդութիւնն հայկական քաջութեան, մարտանքի, զոհարելութեան եւ մարտիրոսութեան խոյանքներն ստացած է հայրենասէրին ազատութեան տեսիլներէն եւ բաղձանքէն:

Մեծն Ներսէս Հայրապետն այս խոր հայկական խոչարապաշտութիւնն արտայայտեց գթութեան եւ բարեգործութեան հաստատութիւններ կանգնելով:

Հայ իշխաններ եւ իշխանուհիներ՝ այս գեղեցիկ գաղափարապաշտութիւնն յայտնեցին՝ տաճարներ եւ սրբարաններ կառուցանելով եւ զարդարելով:

Ասոնց հետեւեցան մեծ ամիրաներէն ոմանք եւ ժողովուրդին հարուստ դասակարգին մէջ յաւերժացուցին շինարար բարեգործութեան աւանդութիւնը:

Այսօր ալ ունինք՝ մատի վրայ համրուող ամիրայատիպ առեւտրական ազգայիններ՝ որոնց տոհմիկ գաղափարապաշտութիւնը կ'արտայայտուի ժառանգական յատկութիւն դարձած եկեղեցասիրութեան եւ ազգային բարեգործութեան մէջ: Ասոնց «ապրելու կերպ»ն է գթասիրտ ու դրական ազգասիրութիւնը:

Այսպիսի հազուագիւտ ազգայիններու դասին կը պատկանի Լեւոն Պապանեան, որուն ազգային գործունէութիւնը պէտք է գնահատել ոչ միայն իր նուիրատուութեանց, այլև՝ իր ազգային ծառայութեան բաղձանքներուն, իր սրտին

ազնուութեան եւ կորովի ու յարատեւ նախանձախնդրութեան նկատառութեամբ:

Եթէ միայն հարուստ եղած ըլլար, անձնական ետաւիրութեամբ, առանց ազգային գործունէութեան եւ ծառայութեան այն պարկէշտ ոգւոյն, որ ազգայականութեան անհանդուրժելի հպարտութիւնը չի ցուցադրեր, — Պապական արժանի պիտի չըլլար նոյնիսկ կենսադրական ծանօթութեանց: Ծառ են այն հայ հարուստներն որոնք ետաւիրութեամբ կ'ապրին, անտարբեր ազգին ցաւերուն, տառապանքներուն եւ մեծ կարօտութեանց:

Պապական, հակառակ Ամերիկայի մէջ իր ձեռք ձգած նիւթական յաջողութեան՝ մնացած է ժողովուրդին պարզ զաւակը, եւ իր դիւրահաղորդ վարուելակերպով ու մտերմիկ ընկերականութեամբ, յաւակնութենէ ու գոռոցութենէ խուսափող խառնուածքով, նոյնիսկ իր իմացական պարկէշտութեամբ, անիկա ժողովրդային մարդոց համակրութիւնը, յարգանքը եւ բարեկամութիւնը չահած է: Իր ընտանեկան մտերիմներն եղած են կղերականներ — բարձրատիրձան եկեղեցականէն մինչեւ խոնարհ քահանան, իմացականներ, իմբազիրներ, ազգային գործիչներ, «Արմաւիր»ի մէջ հիւրասիրուելով իրրեւ իրենց տան մէջ:

Պապական, Գանատայի ազդեցիկ օտար շրջանակներուն մէջ չահած բարեկամներուն, անոնց հետ մշակած յարաբերութեանց, անոնց մ'օտ վայելած վստահութեան եւ գրուած ընկերային դիրքին շնորհիւ, գործի մէջ յաջողած ուրիշ հայերու նման օտարացած չէ, ոչ ալ ուրացած է իր հայկական ծագումը՝ մոռնալով իր ազգային պարտաւորութիւնները: Ընդհակառակն, անիկա ինքզինք ակոյտանը դարձուցած է հայութեան, տեսակ մը անպաշտօն հիւպատոս՝ ներկայացուցիչ եղած հայ ազգին, Գանատայի կառավարութեան, մամուլին եւ հասարակութեան մ'օտ, վայելելով բարեկամութիւնը նախարարապետ Քինկէն ըսկսեալ բազմաթիւ անուանի ու ազդեցիկ քաղաքական անձնաւորութեանց, իմբազիրներու, դրամատանց անօրէններու, քաղաքապետներու, որոնց հայկական համակրու-

Թիւններն օգտագործած է ի նպատակ հայ դատին եւ բարեգործութեան:

*
* *
*

Լեւոն Պապականի ազգային գործունէութիւնը երեք գլխաւոր մարզերու մէջ կեդրոնացած է. — բարեգործութիւն, եկեղեցի եւ կրթութիւն:

Ազգային գիտակցութիւնը որ այս երեք ճիւղաւորումները ներկայացնող գործունէութեանց մէջ յայտնուած է, քաղաքական գիտակցութեան մը լաւագոյն յատկութիւնը ցոյց տուած է, հակառակ այն իրողութեան՝ թէ Պապական ռեւէ քաղաքական կուսակցութեան չէ պատկանած, այլ իրեն ներշնչում ունեցած է ազգային հայրենասիրութիւնը:

Պապականի ազգային զգացման բուն էութիւնը տառապող ազգին ու ազգակիցներուն ցաւերն զգալու հոգեկան կարողութիւնն է: Աւանց այս արենակցական զգայնութեան, ազգային զգացում կոչուած սքանչելի յուզումը պատրանք մըն է, որովհետեւ ազգին ցաւերուն եւ արենակիցներու տառապանքին հանդէպ անտարբերութիւնը, ազգային զգացումը կազմող հոգեկան, մշակութային, ցեղային եւ արենակցական բոլոր գեղեցիկ յատկութեանց թրմութիւնը կը նշանակէ անհատին մէջ: Ազգային զգացումը՝ հայ կեանքի հիմնական արժէքին, հայոց մեծութեան, անցեալին, պատմութեան, մշակոյթին, աւանդութեանց, քաղաքակրթութեան, ուժին, հաւատքին, միութեան եւ յաւերժականութեան զգացումն է, բայց նաեւ յուզումն է այն արենակցութեան, որ արեան ճայնովը կը խօսի հայ սրտերու, հոգեկան ու իմացական արժէքներով կազմուած հայկականութիւնը վերածելով ապրող ու առողջ մկաններով ստեղծուած գեղեցիկ եղբայրակցութեան մը:

Լեւոն Պապականի ազգային գործունէութեան մէջ արենակցութեան զգացումը մեծ դեր կատարած է, եթէ նկատի առնենք որ հայկական դէպքերով իր հետաքրքրութիւնը, սկիզբէն ի վեր, իր մէջ վերածուած է հայ տառապանքին կսկիծն զգալու կարողութեան:

Թուրք Սահմանադրութեան յաջորդող Ատանայի Հայկական կոտորածը խոր տպաւորութիւն գործած եւ իր մէջ արթնցուցած է զոհարարութեան ոգին: 1915-ի մեծ ոճիրն իր սրտին մէջ ուղիւորէն հոսեցուցած է ազգային նուիրման եւ բարեգործութեան ազբիւրը:

1915 — 1917-ին արդէն Գանատա հասած էին Հայկական տեղահանութեանց, աքսորի, չարչարանքի եւ դանդուածային խուժուժ սպանութեանց գոյժերը: Այնքան ահաւոր էր աղէտը, որ բնաջնջումէն ազատուած բեկորներու փրկութիւնը կը պահանջէր անհատական զոհողութեանց հետ հանրային օգնութեան մեծ ջանքեր:

Պապական, օգոստելով տեղական թերթերու եւ խմբագիրներու հետ ունեցած բարեկամութենէն եւ Գանատայի ժողովուրդին ջերմ հայկական համակրանքէն, գանատական թերթերու մէջ պարզեյ կուտայ Հայ ազգին դէմ ի գործ դրուած ճիւղային ոճիրներն ու անարդարութիւնները:

Թօրօնթոյի Այօպ թերթին խմբագիր Մր. Ճէֆրի իր օրաթերթին առաջին էջին վրայ հանգանակութիւն մը կը բանայ աղէտահար Հայոց համար: Գանատայի բոլոր քաղաքներէն եւ գիւղերէն ժողովուրդը կը մասնակցի այս հանգանակութեան եւ քիչ ժամանակէն հաւաքուած գումարը կը հասնի երկու հարիւր հազար տուրքէն աւելի պատկառելի գումարի մը:

Այս հանգանակութեան աւելի տեւական ու օգտակար բնոյթ մը տալու համար, Պապական անմիջապէս կը կադմակերպէ Գանատայի Հայկական Օգնութեան Ընկերութիւնը — Արմինիքն Ռիլիֆ Էսօսիէյըն ալ Գանատա, որուն անդամներն էին, բացի Պապականէ, Թօրօնթոյի տեղացի ականաւոր անձնաւորութիւնները եւ Պէնֆ ալ Գամբրաի ընդհանուր Տնօրէն Մր. Տ. Ա. Գէմբրօն, որ ադնուաբար յանձն առած էր հանգանակութեան գանձապահութիւնը եւ բոլոր գործառնութիւնները:

Գանատայի օգնութեան յանձնախումբն իր հանգանակած գումարներն ամէն ամիս մաս առ մաս կ'ուղարկէր նախ Լոնտոնի Լօրտ Մէյրքս Տըմտին եւ ապա Նիյր Խտ

Ռիլիֆի Պոլսոյ եւ գաւառներու ներկայացուցիչներուն,
Հայ սրբերու եւ տառապեալներու բաշխուելու համար:

Շնորհալի Տիկին Պապական, որ բարեգործութեան
մէջ միշտ զօրավիչ եւ օժանդակ հանդիսացած է ամուս-
նոյն, 1917 — 1918-ի այս շրջաններուն լոկ իր անձնական
ջանքերով կը կազմակերպէ Գանատացի Տիկիներու Մի-
ութիւն մը, իբրեւ օժանդակ այրերու հանգանակիչ յանձ-
նախումբին:

Տիկին Պապականի կազմած այս Տիկնանց Միութիւնն
է, որ Թօրօնթոյի քաղաքապետարանէն երկու անդամ ար-
տօնութիւն ստացած է հայկական «Թէկ Տէյ» ունենալու՝
40-է աւելի հայասէր Գանատացի Տիկիներու օժանդա-
կութեամբ եւ 30 հազար տոլարի հաւաքումով՝ ի նպաստ
Հայ սրբերու եւ աղէտեալներու:

Տէր եւ Տիկին Պապականներ, մեծ պատերազմի ըն-
թացքին, այս կերպով յաջողած են Գանատական հանդա-
նակութեանց արգիւնքն հասցնել մէկ միլիոն տոլարի մօտ
հսկայ գումարի մը:

Որպէս զի Գանատայի ժողովուրդին հայասիրութիւ-
նը հիմնական տեղեկութեանց վրայ հաստատուի, Լիւոն
Պապական իր անձնական ծախքով պատրաստել եւ հրա-
տարակել կուտայ նաեւ Հայոց համառօտ պատմութիւնը,
հայ եկեղեցւոյ եւ մշակոյթի, հայ յատկութեանց եւ ա-
ռաքինութեանց մասին տալով տեղեկութիւններ Մետրոպ
Պաղտասարեանի գրած “The Sunny Side of the Armenian
People” անդլիերէն գրքոյկին մէջ:



ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ՊԱՊԱՆԵԱՆ

ՈՐԲԵՆՆԵԱՄ ԳՈՐԾ

Մեծ ոճիրին ստեղծած մարդասիրական գործունէութեան եւ ազգասիրական զգայնութեան առաջին բարեգործութիւնը, Գանատայի մէջ ի նպաստ բնաջնջումէն ազատուած Հայ բեկորներու օգնութիւնը, Լեւոն Պապականը կ'առաջնորդէ որբախնամ գործի մը, որ բարեսիրտ առեւտրականին մէջ կը յայտնաբերէ Հայ կրթութեան եւ մշակոյթի արժէքին նկատմամբ գնահատելի հասկողութիւն մը:

Թերեւս աւելի խոր անհատական զգայնութիւն մը, — Տէր եւ Տիկին Պապականներու մէջ անզուակուութեան արդիւնք, — որբերու հայր ու մայր ըլլալու, անոնց հոգածութեան մէջ յագուրդ տալու համար ծնողական բնազդին, այս երկու ազնիւ հոգիները մղած է Ճօրնքառնի Հայ Դըպրոցին հիմնարկութեան:

Կարծես պարագաներն ալ կը պարտադրեն որ Պապական հետաքրքրուի Հայ որբերով:

Երբ, 1922-ի Գարնան, անիկա կը պատրաստուի դէպի Պոլիս ճամբորդել, Գանատայի հայանպաստ Գօմիտէի վարչութիւնն իրեն պաշտօն կը յանձնէ քննական այցելութիւններ տալ Պոլիս եւ շրջականները գտնուող Հայ որբանոցներուն, տեսնել որբերու առօրեայ կեանքը եւ վերադարձին տեղեկագրութիւն մը ներկայացնել կացութեան մասին:

Լեւոն Պապական իր տիկնոջ հետ Պոլիս կը մեկնի Աբրապոլիս շոգեհաւով, որուն մէջ կը հանդիպի Նիյր Իստ Ռիլիֆի պաշտօնեաներու, եւ այդ կազմակերպութեան ընդհանուր քարտուղար Մր. Վիքրիի:

Պոլիս հասնելով, Տէր եւ Տիկին Պապականներ կ'այցելեն Լօրտ Մէյրս Գօմիտիի եւ Նիյր Իստ Ռիլիֆի բոլոր հայկական որբանոցները, կը տեսակցին պաշտօնական

անձնաւորութեանց հետ, կ'արժանանան ջերմ ընդունելութեանց, ու Հայ որբերու եւ որբանոցներու Հայ պաշտօնեաներուն եւ դասատուներու հետ կ'ունենան առանձին տեսակցութիւններ:

Այս այցելութիւնները զիրենք կը համոզեն որ Հայ որբանոցներ անստոյգ ապագայ մը պիտի ունենան թրջական հողի վրայ, քանի որ Քէմալական շարժումը կը տարածուէր եւ Թուրք բանակը Իզմիրէն կը յառաջանար դէպի Պոլիս: Պապական այս պարագան վերադարձին կը ներկայացընէ Քրմէտիքն Ռիլիֆ Էսօսիէյշնի ժողովին: Իր թեւադրութեամբ եւ Գանատական կառավարութեան ու ընկերութեան հաւանութեամբ կ'որոշուի հարիւրի չափ որբեր բերել Գանատա, Հայ որբուկներուն ընծայելու համար աւելի ապահով կեանք մը: Գանատական կառավարութիւնը կը թոյլատրէ Հայ որբերու մուտքը Գանատա, պայմանաւ որ երբ չափահաս ըլլան, անոնք որոշ չրջան մը աշխատին ազարակներու մէջ, եւ մեծ ջանք կատարուի զանոնք երկրին օգտակար ազարակապաններ դարձնելու համար:

1923-ին Գանատա կը հասնին մեր որբերը, ընդամէնը հարիւր տասը, եօթնէն մինչեւ տասնեւչորս տարեկան: Ասոնց համար արդէն գնուած ըլլալով Թօրօնթոյէն 70 մղոն հեռու Ճօրձթաունի մէջ Ազարակ-Դպրոց մը, տղաքն հոն կը փոխադրուին, կը վարձուին Հայ ուսուցիչ մը ու Գանատացի վարժապետներ եւ անմիջապէս կ'սկսին Հայերէնի ու Անգլիերէնի դասաւանդութեանց:

Որպէս զի մեր որբերն ստանան հայացի կրթութիւն, Պապական կը պայքարի ազգային դաստիարակութեան դէմ օտարներու յարուցած հակառակութեան դէմ, կը պնդէ Անգլիերէնի հետ Հայերէնի ուսուցման վրայ, Հայ քահանաներ ու բարձրաստիճան եկեղեցականներ ատեն ատեն կը տանի Ճօրձթաունի Ազարակ-Դպրոցը, որպէս զի պատարագեն եւ փոքրիկներուն մէջ զօրացնեն Հայ եկեղեցոյ սէրը:

Պապական դպրոցի աշակերտութեան կը նուիրէ Հայերէն տպագրական մեքենայ մը իր բոլոր կազմածներով, որով՝ կարճ ժամանակի մէջ, որբանոցի ու-

սուցիչ Ա. Ալեքսանեանի առաջնորդութեամբ եւ չափա-
հաս որբերու օժանդակութեամբ, որբերը կը հրատարակեն
իրենց «Արարատ» ամսաթերթը՝ նուիրուած որբանոցի
կեանքին վերաբերեալ պատմութեանց եւ Գանատահայ
կեանքի լուրերուն, առանց զանց ընելու հայոց պատմու-
թեանէն քաղուած փոքրիկ պատմուածքներ ու անխուսափե-
լի ստանաւորները: Թերթը քիչ ժամանակէն ա՛յնքան հե-
տաքրքրութիւն կ'արթնցնէ որ, ո՛չ միայն դպրոցին մէջ,
այլեւ ուրիշ հայ գաղութներու մէջ կ'ունենայ հազարէ ա-
ւելի բաժանորդներ:

Տէր եւ Տիկին Պապաեաններ ձօրձթաունի Հայ Դպրո-
ցի աղոց համար կը դառնան որբերու «հայրիկն ու մայրի-
կը», անոնց սրտերը գրաւելով, անոնց գանգաւները լսե-
լով ու խնդրանքներն ընդունելով, — կը կատարեն նախախ-
նամական դեր. դժբախտաբար, նոյն իսկ կը գրգռեն նա-
խանձն եւ հակառակութիւնը տեղացի Հայ հոգատարներէն
միոյն, որ Գանատացի անգամներուն միտքը կը լարէ Պա-
պաեանի դէմ, արգիլելու համար որբերու հայկական ոգի-
ով դաստիարակութիւնը, սակայն Պապաեան կը յաղթա-
հարէ բոլոր դժուարութեանց, դպրոցը հայկական երջա-
նիկ բոյն մը դարձնելով Մեծ Ոճիրէն փրկուած այս Հայ
բեկորներուն համար:

*

* * *

Այսօր, այս որբերը մեծցած են, ոմանք դարձած են
ազարակապան, ուրիշներ աշխատաւոր երկրագործ: Ա-
նոնցմէ չատեր դացած հաստատուած են Օնթարիոյի զա-
նազան քաղաքներուն մէջ, ուր իրենց առանձին պտուղի,
գորգ նորոգելու, կօշկակարի բարեկեցիկ գործերն ունին:
Լեւոն Պապաեան այս աղոցմէն աշխատողներ ունի իր վա-
ճառատան եւ գործարանին մէջ: Ընդհանուր առմամբ, ա-
նոնք ամուսնացած են, զաւակներու տէր եւ ինքնաբաւ:

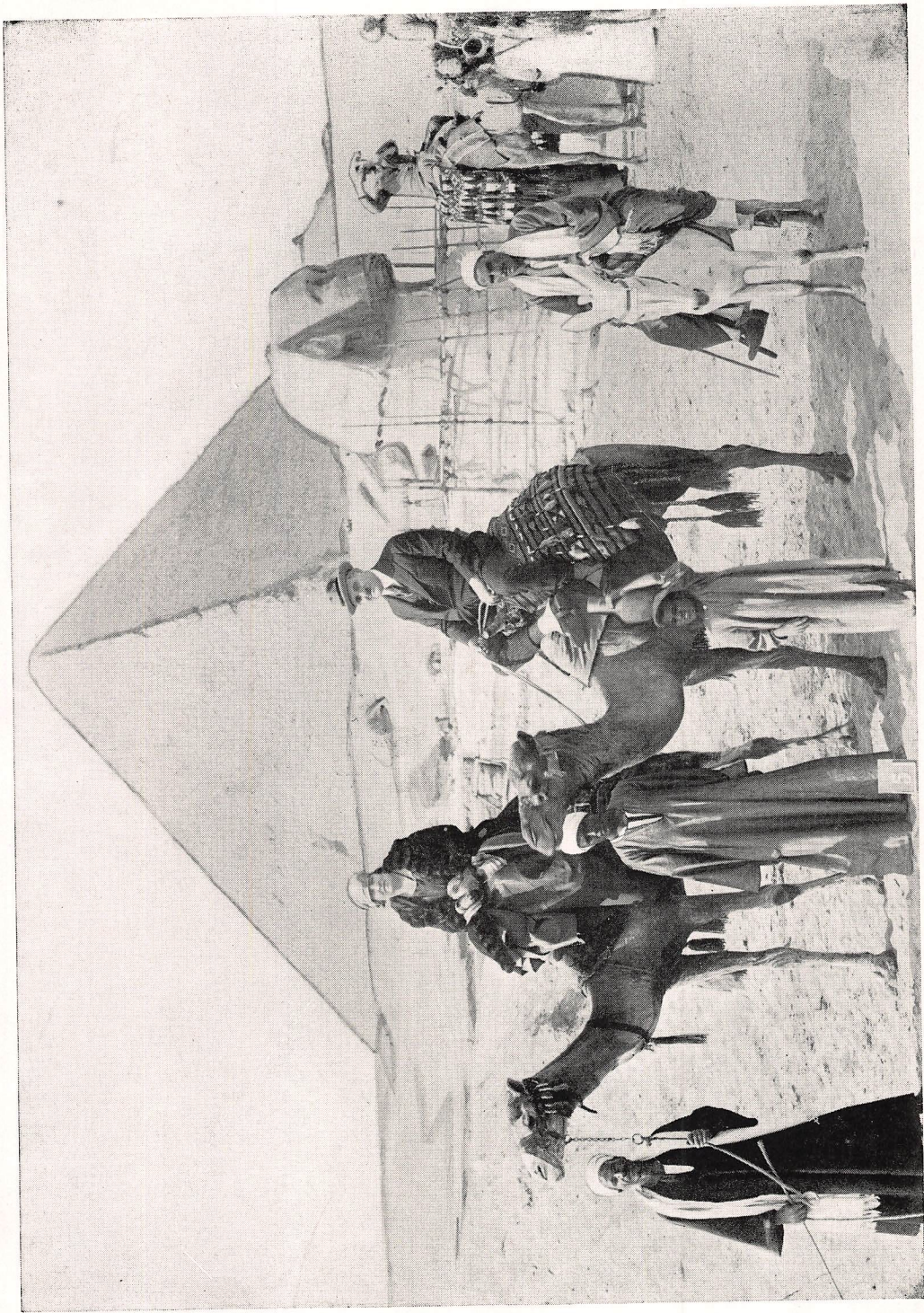
Լեւոն Պապաեան կը հետեւի անոնց կեանքի ընթաց-
քին: Որբանոցին մէջ կազմուած եղբայրակցութեան ոգին

զանոնք գործի ասպարէզին մէջ ալ միացեալ կը պահէ. իրարու կ'օգնեն երբ ոմանք անգործ են, իրարու կ'այցելեն, կը յարաբերին թղթակցութեամբ, ատենն անգամ մը կը հաւաքուին «իրենց ազարակը» ուր սիրալիբ ընդունելութիւն կը գտնեն:

Պապական ազգային ոգին վառ կը պահէ անոնց մէջ, ուր որ ալ գտնուին, անոնց ղրկելով հայերէն թերթեր, գրք-քոյկներ, հայոց պատմութեան գրքեր, որպէս զի չմոռնան իրենց լեզուն եւ ծագումը:

Այս որբերէն ոմանք անգամ են Թօրօնթոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան, որ Լեւոն Պապականի հետ գովելի աշխատանք կատարած է գանատական ազարակները ցըրուած տղոց հայեցի դաստիարակութեան համար:

Ճօրճթաունի Ազարակ-Դպրոցն, որբերու ցրուելէն վերջ, կառավարական կարգադրութեամբ սյժմ ապաքինարանի վերածուած է:



ՏԵՐ ԵՒ ՏԻՓԻՆ Լ. ՊԱՊԱՆՆԵՐԻՈՒ ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԲՈՒԳԵՐՈՒ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԵՒՈՆ ՊԸՊԱԵԱՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան մեծագոյն արժէքն իր ստեղծած ազգային միութեան մէջ կը գտնենք:

Հայոց ազգին ներքին միութիւնը դարերով խանգարեալ վիճակ մը ներկայացուցած է: Պատմական շրջաններուն, Հայաստանի մէջ տիրող աւատական դրութեան յառաջ բերած բաժանումները, ազգն արդիլած են ուժեղ կեդրոնական իշխանութիւն մը ունենալէ: Նախարարութիւններ եւ արքայական իշխանութիւն, միշտ հին օրերուն պայքարած են իրարու դէմ, իրենց աւանձնաշնորհումներուն համար: Նոյն իսկ Ս. Սահակի եւ Մեսրոպի ստեղծած մշակոյթէն ծնունդ առնող ազգային զգացումը՝ բաւական չէ եղած որ գոնէ վարդանանց պատերազմին մէջ ազգային բոլոր ուժերը միանան:

Անմիաբանութիւնն ու բաժանեալ հատուածականութիւնը հայոց բնաւորութեան մէջ գոյցես արմատացեալ ժառանգութիւն մը դարձած են վաղեմի ժամանակներէ ի վեր: Դասակարգային զգացումը, կուսակցական եւ յարենուական անխուսափելի բաժանումները, անհատապաշտութեան հզօրացումը Թուրք լուծին տակ մղուած գոյութեան պայքարին պատճառով, ինչպէս նաեւ ազատագրութեան շարժումէն յառաջ եկող ներքին հակառակութիւններ, արդի կեանքին մէջ ալ ուժերու բաժանումը շեշտած են. մինչեւ անգամ կարծիքի, գաղափարի, քաղաքականութեան եւ ազգային ծառայութեան մարդերուն մէջ՝ սոսակէտներու տարբերութիւնները վերածուած են եղբայրատեսաց ատելութեան եւ թշնամութեան:

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը միակ կազմակերպութիւնն եղաւ որ ինքն իր մէջ իրա-

գործեց ժողովուրդին ներքին, ազգային միութիւնը: Հոն իրարու խառնուեցան, լուծուեցան մէկ մեծ միութեան մէջ՝ բոլոր տարրերը, որովհետեւ, հետզհետէ ընդլայնուող իտէալներու եւ նպատակներու շնորհիւ՝ ամէն դասակարգի, կուսակցութեան եւ յարանուանութեան պատկանող ընդհանուր հայ իտէալներն ամէն Հայ գտաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան բարեգործական, ազգաշինական եւ մշակութային ծրագրին մէջ:

Հարուստը Բարեգործականի մէջ գոհացում տուաւ աղքատին ու կարօտին բարերարութիւն ընելու ազնիւ տրամագրութեան. իմացականը Հ. Բ. Ը. Միութեան իտէալներուն մէջ տեսաւ մշակութային եւ կրթական գործունէութեան մը առաքելութիւնը. քաղաքական գործիչը՝ ազգային օժանդակութեան սկզբունքին մէջ նշմարեց ազգապահպանումի աւելի կենսական ձգտումը, եւ ահա՛ յանուն բարեգործութեան, ազգաշինութեան եւ մշակոյթի, Հ. Բ. Ը. Միութեան մէջ մտան ու մէկ ընտանիք մը կազմեցին հարուստը եւ աղքատը, իմացականը եւ աշխատաւորը, կուսակցականը եւ անկուսակցականը, անխտիր ազգին բոլոր գաւակները, մոռնալով իրենց տարբերութիւնները դասակարգի, յարանուանութեան եւ ամէն տեսակ հատուածականութեան: Ոչ մէկ ուժ կամ նպատակ կարող եղած էր ազգին բոլոր բաժանեալ գաւակներն իրար բերելու, նըպատակի ու գործունէութեան, հոգւոյ, սրտի եւ ծառայութեան միասնականութեամբ:

Կազմակերպական միութեան այս իրողութիւնը Բարեգործականի մեծագոյն առաւելութիւնն է: Այս Միութեան շնորհիւ զիրար քիչ մը աւելի ճանչցած եւ զնահատած են առեւտրական հայր եւ իմացական հայր, հարուստ հայր եւ աշխատաւոր հայր:

Նախապէս, մեծատուն հայն իր ստեղծած դրամական եւ ընկերային ազայականութեան շնորհիւ ժողովուրդէն հեռու ապրելով յաճախ ատելի կը թուէր՝ ազգին ցաւերուն, պէտքերուն եւ դատին հանդէպ ցոյց տուած անտարբերութեամբ, — սակայն երբ ան ճանչցուց իր սիրտն ազգին համար կատարած զոհարբութեանց շնորհիւ, բոլորէն

յարգուեցաւ, մինչեւ անգամ սիրուեցաւ յանձին հազուա-
գիւտ բարեգործներու: Եւ թէպէտ, տակաւին հարուստի
աղայական տիպարը վերէն կը նայի իմացականին վրայ,
իմացական լուսագոյն առաջնորդութեան մը փափկանկատ
բայց յամառ մղումներուն տակ, անիկա կ'ստանայ աւելի
խոր գիտակցութիւն մը հայոց մշակութային առաքելու-
թեան, ազգային պահպանման եւ ապահովութեան մեծա-
գոյն նպատակներուն մասին:

*
* *
*

Այս կենսական բաներն այնքան յստակ չէին երբ կազ-
մըւեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Ամէն ոք կ'զգար թէ Հայ
ազգը պէտք ունէր այսպիսի կազմակերպութեան մը: Հայ
անուանի մեծատուններ իսկոյն փութացած էին անոր Հիմ-
նադիր՝ Պօղոս փաշա Նուպարի շուրջ: Ամէն տեղ կը կազ-
մըւէին մասնաճիւղներ: Պօղոս Փաշայի անունը զօրաւոր
մագնիսի նման կ'առինքնէր ու Միութեան հետ կը կապէր
հայ ունեւորներն, որոնց չափազանցուած անհատապաշ-
տութիւնն ու անվստահութիւնը դրամական խնդիրներու
մէջ, խաւաքարտէ գղեակի մը նման կը խորտակուէր.
վերջապէս անոնք իրենց դրամը կը վստահէին Բարեգոր-
ծականին, որուն ղեկավարները դրամը շահագործել, մա-
նաւանդ զայն պահել գիտէին:

Լեւոն Պապաեան սկիզբէն հետաքրքրուած էր Հ. Բ.
Ը. Միութիւնով: 1920 թուականներուն, արդէն, իր ընտա-
նեկան եւ բարեկամական շրջանակէն որոշ անդամավճար-
ներ գանձելով կը զրկէր Միութեան Փարիզի կեդրոնը:
1923-ին, այս սեղմ շրջանակն ընդլայնելով, Փարիզէն, Պօ-
ղոս Նուպար Փաշայի եւ Երուանդ Պէյ Աղաթօնի թելա-
դրութեամբ անիկա կը կազմէ Բարեգործականի Թօրօնթո-
յի մասնաճիւղը, ընտրուելով անոր առաջին Նախագա-
հը:

Մինչեւ 1934 անդամներու թիւը կ'աւելնայ, սակայն
տարեկան տուրքերու առաքումէն զատ մասնաճիւղը ուրիշ
գործունէութիւն չունենար:

Այդ թուականին Ժրնէվէն Թօրօնթօ հաստատուիլ կու-

գայ ուրիշ պատուական Հայ մր, Հմայեակ Փափազեան, որ նոյնքան խանդավառուած Բարեգործական Միութեան իտէալներով եւ նպատակով, կ'ստանձնէ տեղական մասնաճիւղին գանձապահութիւնը, որով տարեկան աւելի մեծ գումարներ կը զրկուին կեդրոն. նոր անդամներ կ'աւելնան, կը կազմակերպուին ամէն տեսակ ժողովներ, երեկոյթներ, գաշտային հանդէսներ եւ հանդանակութիւններ, որոնց հասոյթները, բաղդատամբ Թօրօնթոյի հարիւր յիսուն հայոց թիւին, գնահատելի էին:

1939-ին Լեւոն Պապեան տեղւոյն եւ Ճօրճթաունի դպրոցին երիտասարդներէն կը կազմակերպէ Հ. Բ. Ը. Միութեան կրտսերները, Ճիւնիքը Լիկ, որուն կ'անդամակցին քանրմէկ երիտասարդներ: Անդամներու թիւը շուտով կը կրկնապատուի: Լիկին կը միանան նաեւ Թօրօնթոյէն օրիորդներ եւ կ'ստեղծեն ընկերային գեղեցիկ ու հաճելի կեանք, իրենց հանդէսներուն եւ արգիւնաւոր դործունէութեան շնորհիւ շօշափելի գումարներ զրկելով կեդրոն, եւ միշտ վայելելով Պապեանի պատուոյ նախապահութիւնը:

Այս միջոցին է որ Լեւոն Պապեան անգամ կ'ընտրուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Ամերիկայի Կեդրոնական Յանձնաժողովին, Փրովիտէնսի Պապամաւորական Ժողովին մէջ: Պապեան մինչեւ այսօր անգամ կը մնայ այս վերին մարմնոյն, իր անձնական ծախքով բնակավայրէն (550) մըղոն հեռու գանուող Նիւ Եորքի վարչական Ժողովներուն ներկայ ըլլալով, — գոհողութիւն մը՝ որ մեծապէս գնահատուած է Կեդր. Յանձնաժողովէն:



Հայ որբերէն մին որ
մասնաւորապէս որդեգր-
ուած եւ խնամուած էր
Գանատայի Հայ որբերուն
հանգանակութեամբ :

1923-ին Լ. Պապանան
կ'այցելէ Երուսաղիմայ
որբանոցները, կը տեսնէ
զայն եւ կը հաղորդէ Գա-
նատայի տղոց բարեմաղ-
թութիւնները :



Ս. Գ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻԶ ԵԿԵՂԵՑԻ ՀԱՅՈՑ. ՍԷՅՆԹ ԳԷԹՐԻՆՍ, ԳԱՆԱՏԱ.

Գ Ա Ն Ա Տ Ա Հ Ա Յ Մ Ի Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

1925-էն սկսեալ Քէմալական հալածանքներէն փախչող Հայեր Գանատա գաղթած են: Ասոնց մէջ, բացի 110-ի չափ որբերէն, կը գտնուէին ուսանողներ, առեւտրականներ, արհեստաւորներ եւ քանի մը հատ ալ մտաւորական երիտասարդներ: Ասոնք կը մտածեն մշակութային կեանք ըստեղծել, ունենալ հայ դպրոց եւ եկեղեցի, պահել իրենց ազգային գիտակցութիւնը եւ հայկականութիւնն յաւերժացնել իրենց զաւակներուն մէջ:

Մտաւորական երիտասարդներ նախ Թօրօնթոյի մէջ կը կազմեն իրենց տեղական Միութիւնը: Լեւոն Պապեան սիրով կ'ընդունի Միութեան Պատուոյ Նախագահ ըլլալու առաջարկը եւ այդ վայրկեանէն նիւթապէս եւ բարոյապէս անոր կ'օժանդակէ:

Մօտ առենէն Թօրօնթոյի մէջ կ'ստեղծուի զուտ ազգային կեանք մը: Հայեր պատշաճ կերպով կը տօնեն իրենց բոլոր ազգային տօները, կը փորձեն հաստատել Հայ դըպրոց, սակայն դժբախտաբար չեն յաջողիր ցիր ու ցան հայոց պատիկներն իրար բերել:

Լեւոն Պապեան կ'առաջարկէ Գանատահայ Միութիւններ կազմել երկրին բոլոր հայաշատ քաղաքներուն մէջ, ամենուրեք ստեղծելու համար միեւնոյն ազգային կեանքը:

Պապեան երկու ընկերներու հետ կ'այցելէ Օնթարիոյի զանազան քաղաքները: Ամէն տեղ սիրով կ'ընդունուին, կը կազմուին տեղական Միութիւններ, որոնց ամբողջին կը տրուի Գանատահայ Միութիւն անունը, Միութեան կեդրոն ունենալով Թօրօնթօ քաղաքը:

Քիչ առենէն, այս միութիւններն իրենց տեղերուն մէջ կ'ստեղծեն աննախընթաց խանդավառութեամբ տոգորուած ազգային կեանք. կը յաջողին՝ փոքրերու հայե-

ցի կըթութեան համար դպրոցներ բանալ եւ զանոնք պահել:

Գանատահայ Միութիւնը կը գնէ Ս. Քէթհրինսի Հայաստանեայց Եկեղեցիին հողը. կը յաջողի նաեւ, Գանատական կառավարութեան շնորհիւ դաշնակիցներէն պահանջել եւ ստանալ վնասուց հատուցում մեծ պատերազմի ատեն Գանատահայ հպատակներու ունեցած կորուստներուն համար:

Վնասուց հատուցման հարցին յաջող լուծումն ալ կը պարտինք Լեւոն Պապաեանի անձնական ազդեցութեան եւ աշխատութեանց: Իբրեւ գանատահայութեան ճանչցուած ներկայացուցիչը եւ Միութեան նախագահը, անիկա իր ազդեցիկ բարեկամութիւնները, կառավարական շրջանակներու եւ թերթերու խմբագրութեանց մօտ վաշեւած յարգանքը կ'օգտագործէ հայոց իրաւունքները ճանչցնելու համար:

Պապաեան յարարերութեան մէջ կը մտնէ Գարլայլ անուն Անգլիացի կարող փաստաբանի մը հետ, որ Անգլիոյ մէջ ուսումնասիրած էր Հայոց մեծ պատերազմին մէջ կրած կորուստները եւ կը խորհէր՝ թէ կարելի էր վնասուց հատուցում ստանալ՝ Գերման եւ Թուրք կառավարութեանց կողմէ Գաշնակիցներու արուած պատերազմական հատուցումէն:

Փաստաբան Գարլայլ երկար ատեն այս ուղղութեամբ Փարիզի մէջ աշխատած էր բայց չէր յաջողած: Անիկա վերջապէս դիմած էր Փարիզի Բարեգործական Միութեան Կեդրոնի այն ատենուան Նախագահ Գալուստ Կիւլպէնկեանի, որ զինք յանձնարարած էր Լեւոն Պապաեանի:

Գարլայլ կողդայ Գանատա: Թօրօնթոյի մէջ ան կը տեսնուի Պր. Պապաեանի հետ, եւ անկէ նիւթական օգնութիւն ստանալէ վերջ կը մեկնի Օթավա: Ամբողջ ութն ամիս աշխատելէ եւ իր անձնական միջոցներն սպառելէ վերջ, Գարլայլ Պապաեանի նիւթական օգնութեան կը դիմէ ապրելու եւ պայքարը շարունակելու համար: Մեր հայրենակիցը կը վճարէ փաստաբանին բոլոր ծախքերը եւ

ղայն կը քաջալերէ որ պայքարը շարունակէ Օթաւայի մէջ: Գարլայլ կը ձախողի սահայն եւ ձեռնունայն կը վերադառնայ Թօրօնթօ:

Այս պահուն լեւոն Պապաեան, Գանատահայ Միութեան իբրեւ Նախագահ, կը մեկնի Օթաւա, մայրաքաղաքը, կը տեսակցի փարլամէնթի անդամներուն եւ իրեն ծանօթ ազգեցիկ քաղաքական անձնաւորութեանց հետ, ուղղակի կը դիմէ Հատուցումներու Յանձնախումբին, անոր կը ներկայացնէ պարսպան Գանատայի այն Հայ զինուորներուն որոնք Բրիտանական բանակին մէջ կը կռուէին Համաձայնականներու կողքին, մինչ Թուրքիան կը քանդէր հայկական օճախները:

Գանատական կառավարութիւնը հազարաւոր տղարներ իբրեւ վնասուց հատուցում ստացած էր Թուրքիայէն եւ Գերմանիայէն: Պապաեան կը պնդէ որ Թուրքիոյ մէջ վնասուողներն Հայեր էին, քանի որ հոն չէին դառնուեր ուրիշ Գանատացի հպատակներ:

Պապաեան Թօրօնթօ կը վերադառնայ եւ տեղւոյն թերթերուն մէջ բռնուն կերպով կը քննադատէ Հատուցումներու Յանձնախումբին թերացումներն Հայոց իրաւունքները ճանչնալու մէջ: Առանց նկատի առնելու թէ կրնայ իր բողոքներով նեղել Գանատական կառավարութիւնը, Պապաեան քաջութեամբ կը պաշտպանէ Հայոց իրաւունքները:

Այս պայքարը վերջապէս կը պսակուի յաջողութեամբ:

Օր մըն ալ, Մր. Պէնէթ ինքը՝ Գանատայի Վարչապետը, Օթաւայէն կը կանչէ Պապաեանը եւ ձեռքի տաք սեղմումով մը կ'ըսէ անոր.—

«Մեզ բաւական նեղ կացութեան մէջ դրիք ձեր ազդու հրատարակութիւններով եւ խօսքերով: Հատուցումներու Յանձնախումբը 300,000 տոլարի գումար մը պիտի յատկացնէ պատերազմին մէջ վնասուող Գանատայի քաղաքացի Հայերուն: Շնորհաւորութիւններս:»

Լեւոն Պապաեան իր սովորական լաւատեսութեամբ, կորովով եւ աշխատութեամբ յաղթանակը շահած էր:

Իր շնորհիւ 200 Գանատահայեր, հարիւրաւոր, հաղա-
րաւոր տղարներ կ'ստանան այդ անգործութեան մղձա-
ւանջային տարիներուն, իբրեւ երկնային պարգեւ:

Կը գտնուին սակայն ապերախտ Հայեր որոնք նահա-
տակուած Դուրեան Սրբաղանի ներկայութեան Ս. Քէթ-
րինսի եկեղեցիին մէջ ցոյց կը կատարեն Պապեանի դէմ,
բողոքելով թէ իրենք հատուցում ստացած չէին, առանց
գիտնալու որ Գանատայի հպատակ ու քաղաքացի չըլ-
լալով, գրկուած էին այդ իրաւունքէն: Ասոնք տգէտ հա-
յեր էին, ու երբ կը համոզուին եւ իրողութիւնը կը հասկը-
նան, կը զզջան իրենց ըրածին համար, եւ անշուշտ Պապա-
եան բարեսիրտ ու ներողամիտ կը գտնուի իրենց հան-
դէպ:

ՍԷՅՆԹՈՒ ՔԷԹՈՂՈՍԻՆՍԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Գանատաճայ Միութեան ամենէն տեւական գործն, — ազգային կեանքի ու մշակոյթի սէրը մեր համայնքին մէջ պահպանելու տեսակէտէն, — Սէյնթ Քէթհրինսի եկեղեցիին շինութիւնն է:

Միութեան մասնաճիւղին գանձը կար մօտ 800 տոլարի գումար մը: Այդ գումարով տեղւոյն վարչութիւնը կ'որոշէ սրահ մը շինել՝ թէ՛ ծառայելու իբր գրադարան եւ թէ՛, միեւնոյն ժամանակ, իբրեւ դպրոց Հայ փոքրիկներու համար:

Երբ սրահի շինութեան որոշումը կը ներկայացուի Գանատաճայ Միութեան Կեդրոնական Պատգամաւորական Ժողովին, Լեւոն Պապեան կ'առաջարկէ, փոքրիկ միայրկանի շէնքի մը տեղ կառուցանել եկեղեցի մը, պատրաստ 800 տոլարն այդ շինութեան հիմնադրամը նկատելով: Իր կողմէ Պապեան ձեռնարկին կը խոստանայ դրամական խոշոր գումարի մը նուէրը եւ կը թելադրէ որ ընդհանուր հանգանակութիւն մը կազմակերպուի եկեղեցւոյ շինութեան համար, Գանատացի Ժողովուրդին եւ Գանատայի ու Ամերիկայի Հայ համայնքներուն մէջ:

Առաջարկը խանդավառութեամբ կ'ընդունուի. անմիջապէս կ'սկսին հանգանակութեան:

Եկեղեցւոյ շինութեան հանգանակութեան համար Պապեան Նիւ Եորքի եւ ուրիշ Ամերիկեան քաղաքներու մէջ իր ջանքերով կը գոյացնէ 2000 տոլար: Անիկա կը դիմէ Թօրօնթոյի եւ Գանատայի մէջ ունեցած տեղացի բարեկամներուն եւ ծանօթ առեւտրականներու եւ զանոնք եւս զոհողութեան կը մղէ, իսկ իր կողմէ նպատակին կը նըւիրէ 4000 տոլար:

Նկատելով որ հանդանակուած գումարն անբաւական էր եկեղեցւոյ ծախքը գոցելու, Լեւոն Պապական Մորթիէյ-ճի ընկերութենէ մը կ'առնէ 4000 տոլար եւս, անձնապէս անոր վճարման պատասխանատու ըլլալով եւ դրամին տու-կոսը տարուէ տարի վճարելով:

Իր նշանաւոր կտակին մէջ, որու մասին պիտի խոսի-նք, եւ որով Լեւոն Պապական շօշափելի ապացոյցը տը-ւաւ իր եկեղեցական եւ մշակութային նախանձախնդրու-թեան, Պապական կարգադրած է որ եկեղեցւոյ մորթիէյ-ճին ամբողջ գումարը վճարեն իր կտակակատարները, այնպէս որ ներկայիս Ս. Քէթհրինսի եկեղեցին պարաքէ գերծ ազգային սեփականութիւն մըն է, շնորհիւ Պապակե-անի կարեւոր դրամական գոհոգութեանց:

Այս բոլորէն զատ Լեւոն Պապական եկեղեցին ապա-հովագրած է հրդեհի դէմ, ու կը վճարէ ասոր նման յա-րակից ծախքերը:

Սէյնթ Քէթհրինսի Հայաստանեայց եկեղեցին այսօր տեղւոյն հայ համայնքին, ինչպէս նաեւ շրջականերու հա-յոց ազգային կեանքին կեդրոնն է, իր դպրոցով: Անիկա Գանատահայերուն կ'ընծայէ հայկական միջավայրի մը բոլոր վայելքները: Կոթող մըն է ան հայկականութեան եւ իր սրբազան աւանդութիւններով վառ կը պահէ այս հեռա-ւոր երկրին մէջ ապրող հայոց ազգասիրութիւնը:

*

* *

Կարելի է ըսել՝ թէ Ս. Քէթհրինսի Հայ եկեղեցիին շուրջ ստեղծուած հայկական կեանքը Գանատացի ժողո-վուրդին եւ կառավարական պաշտօնէութեան երեւցած է պատուաւոր լոյսի տակ, առհասարակ: Լեւոն Պապական եւ Գանատահայ Միութիւնը ամէն ջանք թափած են որ Գա-նատան հայերը ճանչնայ իրենց տոհմային գեղեցիկ յատ-կութիւններով:

Հայ ազգն ամէն կերպով սիրելի դարձնել Գանատայի ժողովուրդին եւ կառավարութեան, անոր համար դիրք ու վարկ ապահովել, Լեւոն Պապականի ազգային նախանձա-խնդրութեան լաւագոյն ապացոյցն է: Ճարպիկ առեւտրա-

կանը մեր ազգին ճարտար փրօփականախոսն է նաեւ, որ
ամէն առիթէ կ'օգտուի բազմատարար փոքրիկ Հայ հա-
մայնքին վրայ կեդրոնացնելու համար կառավարական
պաշտօնեաներու ուշադրութիւնն ու հետաքրքրութիւնը:

Ս. Քէթհրինսի «Սթէնտորտ» թերթը 1940 Օգոս-
տոս 26-ին հրատարակեց պատկերն այն հանդիսաւոր ա-
րարողութեան, որ Պապեանը եւ քաղաքապետ Չարլս Տէյ-
լին ցոյց կուտար, Հայ եկեղեցւոյ զգեստաւորեալ պաշ-
տօնեաներով: Ասիկա Բրիտանական գրօշակին Պապեանի
կողմէ Սէնթ Քէթհրինսի քաղաքապետարանին նուիրման
արարողութիւնն էր, եւ իր կարեւորութիւնը կ'ստանար այն
խրոջութենէն որ՝ ներկայացուածը Անգլիոյ ճօրճ թագա-
ւորին եւ էլիզապէթ թագուհիին Թօրօնթօ այցելութիւնը
յիշատակող գրօշակն էր, զոր Պապեան Թօրօնթոյէն բե-
րելով կը նուիրէր տեղւոյն քաղաքապետին:

Ինքնին տեղական հանգամանք ունեցող այդ ժեստն իսկ
ցոյց կուտայ թէ Լեւոն Պապեան զիսէ Գանատացիներու
սիրելի դարձնել իր ազգը:

*

*

*

Քանի մը խօսք ալ Թօրօնթոյի Հայ երիտասարդու-
թեան մասին:

Գանատահայ Միութիւնը որ տարէցներէ կազմուած
է, իր կողքին ունէր Թօրօնթոյի Հայ երիտասարդները, մա-
նաւանդ Միութիւնը կազմող այն նախկին որբերը, որոնք
ճօրճթաւունի Ազարակ-Դպրոցէն ելած եւ քաղաքներու մէջ
հաստատուած են:

Գանատահայ Երիտասարդաց Միութիւնը՝ կազմուած
1929-ին, իրեն նպատակ բրած էր ինքնազարգացում եւ
կրթութիւն, հայերէն լեզուի մշակում եւ հայ աւանդու-
թեանց պահպանում:

Իբրեւ սկզբնաւորութիւն, Երիտասարդաց Միութիւնը
կրկին կը փորձէ Թօրօնթոյի մէջ մանուկներու հայեցի կրթ-
ութեան համար բանալ դպրոց մը, զոր Գանատահայ Մի-
ութիւնն անկարող եղած էր հաստատելու:

Քանի որ դժուար, գրեթէ անհնար էր ցրուած ու իրար-

մէ հեռու բնակող հայոց փոքրիկներն հաւաքել որոշ դպրոցի մը մէջ, Թօրօնթոյի երիտասարդութիւնը կ'որոշէ դըպրոցը տանիլ տղոց տուները: Հինգ ազնիւ երիտասարդներ կ'ստանձնեն տղոց ուսուցիչ ըլլալու պարտաւորութիւնը, քաղաքը Ծ—Յ թաղամասերու բաժնելով: Այս ձեւը կը յաջողի, եւ շնորհիւ Երիտասարդաց Միութեան՝ հայ մանչ ու աղջիկներ չորս տարի շարունակ ազգային կրթութիւն կ'ստանան, սարքելով նաեւ տարեշրջանի գեղեցիկ հանդէսներ:

Այս հանդէսներուն կը նախագահէ Լ. Պապեան. կը վճարէ ուսուցիչ երիտասարդներու տեղափոխութեան ծախքերը, փոքրիկներուն կը հայթայթէ հայերէն դասագրքեր եւ անխնայ դրամ կը նուիրէ հայ կրթութեան ձեռնարկներուն:

Տղոց ոչ միայն կրթութեան, այլեւ առողջութեան համար հոգածու, Երիտասարդաց Միութիւնն իր ծախքերով կը հրատարակէ ու կը բաշխէ Ս. Շահնազարեանի «Ժառանգագիտութիւնը», ուր հեղինակը ցոյց կուտայ որոշ ժառանգական հիւանդութիւններու ազդեցութիւնը ապագայ սերունդներու վրայ, կը թելադրէ սերունդը մաքուր պահելու գիտական միջոցներ եւ կը ցուցնէ առողջ դաւակներ ունենալու կերպը:

Այսօր, դժբախտաբար լուծուած է Գանատահայ Երիտասարդաց Միութիւնը, որ մինչեւ 1936 պահած էր իր գոյութիւնը: Սակայն, անիկա լուծուած է իր պարտականութիւնը կատարած եւ լրացուցած մարմնի մը նման, որ իր յաջորդներուն կը յանձնէ ազգօգուտ գործունէութեանց շարունակութիւնը:

Այս լուծեալ Երիտասարդաց Միութեան այժմ յաջորդած է Հ. Բ. Ը. Միութիւնն իր Ճիւղիքը Լիկով եւ կը կատարէ միեւնոյն պարտականութիւնները:

ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՆՈՒԹԻՒՆ

Կրօնական զգացումն, իբրեւ պաշտանքի յուզում, հայկական գաղափարապաշտութեան ամենէն հզօր, տիրական եւ տեւական արտայայտութիւնն հանդիսացած է: Պաշտանքի խոր ու խորհրդաւոր զգայնութիւնն է, որ Հայաստանեայց եկեղեցին այնքան դիւթական ազդեցութիւն մը դարձուցած է մեր ազգային կեանքին մէջ, ինչպէս գեղեցկին զգայնութիւնն արուեստը գերազոյն արտայայտութիւնը դարձուցած էր Աթենական մշակոյթին:

Հոգեկան եւ մշակութային առաքելութեան մը գիտակցութիւնը՝ բոլոր Փիզիքապէս տկար ժողովուրդներու բարոյական գորութիւնն հանդիսացած է, զանոնք հաւատքով եւ քաջութեամբ զինելով տառապանքներու եւ դժբախտութեանց դէմ: Հայաստանեայց եկեղեցին, բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներուն վրայ գերազանց առաւելութիւնն ունեցած է՝ իր ստեղծած մշակոյթին եւ պահպանած ազգային աւանդութեան շնորհիւ խորացնելու ազդութեան գիտակցութիւնը: Անիկա դարձած է ազգային հաստատութիւն մը, որուն գոյութիւն ընծայող բարոյական օրէնքներն ու սկզբունքները՝ պաշտանքի խորհուրդներովը, տեսիլներովը եւ զգացումներովը բանաստեղծական գեղեցկութիւն եւ աննիւթական հրապոյրներ ստացած են, մինչ աղօթող եւ երազող հայրերու, ներշնչեալ գրողներու եւ երգող բանաստեղծներու վեհ հոգիները՝ սրբազան ըզձանքներու եւ մտածումներու մէջ արտայայտած են ցեղին հոգին, զայն հին օրերէն բերելով մեզի՝ իբրեւ օճեալ նըշխար, որ մեր շրթներուն կը մօտենայ, իր տուած հաղորդութիւնը դարձնելով ազգային կեանքի հացին ու գինիին ճաշակումը, — այսպէս է որ մեր եկեղեցիին մէջ կը գըտնենք հայութիւնը, իր լաւագոյն արժէքներով, աւանդութիւններով ու ներշնչումներով, եւ իր պատմական կեանքին յարակցութիւնը եւ շարունակութիւնը ցոյց տուող մշակութային բարձր ստեղծագործութիւններով:

Զարմանալի չէ ուրեմն, որ ժողովուրդին մէջ կ'ապրի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սէրը: Անիկա պարզ ու խոր ըզգացում մըն է ազգին մէջ: Աւանդութեան մը սերունդէ սերունդ բնազդական հաւատարմութիւնն է այս եկեղեցասիրութիւնը անոնց մէջ՝ որոնք եկեղեցւոյ ազգային եւ մշակութային հզօր առաքելութեան լուստեղեակ չեն. իսկ մըշակուած մաքերու մէջ, Հայ եկեղեցւոյ սէրը մեծ քաղաքակրթութեան մը վառարանին հրահրած սէրն է, որ ազգին գոյութեան եւ ազատութեան իրաւունքը կը հաստատէ աշխարհի լուսագոյն մարդկութեան մէջ:

Բայց, ինչո՞ւ այս խորհրդածութեանց պիտի մղուինք պարզ կենսագրականի մը առթիւ: Անոր համար որ, սովորական զննութիւններով անկարող ենք բացատրելու զարմանալի երևոյթը Հայ ժողովուրդին աւանդական՝ թէ գիտակից եկեղեցասիրութեան: Անոր համար որ՝ հայրենեայ սիրոյն հետ նոյնացումը կը գտնենք Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սէրը եւ անոր զօրութեանը կ'ապաւինինք՝ օտարութեան մէջ պահպանելու համար մեր ազգային ինքնութիւնը, մեր լեզուն եւ ոգին, մեր ամբողջ ցեղային էութիւնը, ազգային հայրենիքին հոգեւոր խորհրդանշանը նկատելով մեր եկեղեցին:

Այնպէս կ'զգանք՝ թէ Հայաստանեայց եկեղեցին պահելով, հայ ազգը պահած ու պահպանած պիտի ըլլանք:

Կը հաւատանք՝ որ մեր դարաւոր պատմութեան աւանդութիւններն ու յիշատակներն իրենց ամէնէն բանաստեղծական եւ տոհմային ձեւերուն մէջ պահուած են ազօթքներու եւ շարականներու, արարողութեանց եւ մեղեդիներու մէջ: Աւանդութիւնը, որ յիշատակ էր նախ, դարձած է մեր հոգին, եւ այս կերպով, Հայ ժողովուրդն իր անձին մէջ մարմնացուցած է Հայաստանեայց եկեղեցին: Ինքը, ժողովուրդը դարձած է եկեղեցի:

Լեւոն Պապեան յարատեւօրէն մնացած է ժողովուրդին զաւակը. անիկա կը ներկայացնէ Հայ աւանդութիւնն՝ որուն հետ ջերմեռանդ ու եկեղեցատէր հայր մը զինք կապած էր, — որուն՝ ինք եւս կը բաղձայ շղթայել իր համայն-

քր: Բնագը մըն է ասիկա իր մէջ: Չեմ կարծեր որ ինք վերլուծած ըլլայ իր սէրն Հայ եկեղեցւոյ հանդէպ:

Առհաւական ազդեցութիւն է իր եկեղեցասիրութիւնը, հին ժայռին կուրծքէն զուլալ ջուրը կը հոսի. անիկա պիտի զովացնէ պապակոզ շրթունքներն ու այրող սրտերը. ուրեմն անխառն երջանկութիւն է ան, ուրախութիւն առանց դառնութեան:

Այսպէս պէտք է ըլլայ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ սէրը հայ ժողովուրդին մէջ, պաշտանքի հրճուալիբ զգացում մը: Բայց, Պապական իր աւանդական եկեղեցասիրութեամբ գոհացած չէ. անիկա արդիական ըմբռնումներ ունի, կը հաւատայ յառաջդիմութեան, բարեշրջման, կ'ըմբռնէ թէ Հայաստանեայց եկեղեցին պէտք է որ ամէն հայու կեանքին մէջ ըլլայ վերացնող, կազդուրող, ազգապահպան ազդեցութիւն մը. կը մտածէ որ՝ անիկա հայ կեանքին մէջ ապրող իրականութիւն պէտք է դարձնէ լաւագոյն կեանքի մը համար քրիստոնէութեան ներշնչած սկզբունքները:

Այսպիսի յառաջդիմական ճգտումներ կ'արտայայտէ իր կտակը: Հայ եկեղեցականներու պատրաստութիւնը Անթիլիասի, Երուսաղէմի կամ Ամերիկայի Աստուածաբանական Համալսարաններուն մէջ: Անգլիախօս նոր Հայ սերունդին ազգային գիտակցութեան մշակման համար գիրքերու հրատարակութիւնը, ազգային մշակներու եւ հոգեւորականներու օգնութիւնը: Ասոնք իր կտակը գրղած եւ զինք զոհողութեան մղած են, իր մէջ մատնելով սէրը Հայ եկեղեցւոյ եւ Հայ մշակոյթի:

Պապական մղուած է ազգապահպանումի մեծ հոգէն եւ իր եկեղեցական գործունէութիւնը իր զգացած փառափարապաշտ հայրենասիրութեան լաւագոյն արտայայտութիւնը պէտք է նկատել:

*

* *

Երբ Գանատահայութեան թիւը կ'աւելնայ, Պապականի առաջին մտածումը կ'ըլլայ գանոնք չզրկել եկեղեցական պաշտամունքէ: Անիկա հայ պաշտամունքի համար կ'ապահովէ Անկլիքան եկեղեցիներ եւ հայ կղերն հրաւիրելով

պատարագ մատուցանել կուտայ տօնական օրերուն :

Իսկոյն յարարերութիւն կը հաստատէ Անկլիքան Եկեղեցւոյ Սինոդին հետ, խնդրելով որ 2500 տոլարի տարեկան պիւտճէ մը յատկացնեն Հայոց, որպէս զի հայ համայնքը կարենայ քահանայ մը եւ կրթական գործիչ մը պահել: Սինոդի Միսիօնարական Բաժինը կ'ընդունի Պապականի առաջարկը:

Երեք շարունակական տարիներու ընթացքին Անկլիքան եկեղեցին Գանատայի Հայ եկեղեցւոյն կը նուիրէ 2500 տոլարի գումար մը, պայմանաւ որ Գանատահայ ժողովուրդն ալ նոյնքան գումար մը գոյացնէ եւ յատկացնէ Հայ եկեղեցիին:

Իսկոյն բոլոր Գանատահայ գաղութներու մէջ կը կազմուին տեղական հոգաբարձութիւններ, որոնք կը կապուին մէկ կեդրոնական հոգաբարձութեան հետ՝ իրենց նախագահ ունենալով Լ. Պապականը:

Մեր հայրենակցին եկեղեցական գործունէութիւնը կը շարունակուի, մինչեւ որ Սէյնթ Քէթհրինսի Հայ եկեղեցւոյ կառուցումը կուգայ այդ գործունէութեան թագն ու պսակն ըլլալ:

Դժբախտաբար, առաջին երկու տարիներէն վերջ Անկլիքան Եկեղեցւոյ Սինոդը, տիրող անտեսական տագնապին պատճառաւ, իր ըրած 2500 տոլարի տարեվճարը կ'իջեցնէ 650 տոլարի: Յետոյ բոլորովին կը դադրեցնէ իր նըպաստները: Եկեղեցւոյ ամբողջ հոգատարութիւնը կը մընայ Հայոց: Ասոնք գերագոյն գոհողութիւններ կ'ընեն, Պապական եւ իր ընտանեկան պարագաները երկու տարուան ընթացքին հարիւրաւոր տոլարներով կը նպաստեն եկեղեցւոյ պահպանութեան: Եկեղեցւոյ Կեդրոնական Հոգաբարձութիւնը՝ Պապականի առաջնորդութեամբ կը յաջողի արդիւնաւոր եկեղեցական գործունէութիւն մը ստեղծել: Բարձրաստիճան եկեղեցականներ կուգան Սէյնթ Քէթհրինս եւ քառաձայն պատարագ կը կատարեն, միշտ հիւրասիրուելով «Արմաւիր»ի մէջ: Երբ կը լուծուի Հոգաբարձութիւնը, Պապական ինք կ'ստանձնէ պաշտամունքի շարունակութիւնը, հայ հոգեւորականներ հրաւիրելով:

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն՝ թէ առանց այս առատա-

սիրտ անձին, Գանատայի մէջ անկարելի պիտի ըլլար այս-
քան ընդարձակ եկեղեցական եւ ազգային գործունէութիւն:
Արդարեւ, շիտակ է ըսել թէ Պապական իրապէս եղած է
Գանատահայոց կրօնական պետը, իր գործատեղին ու վա-
ճառատունը վերածելով Գանատահայոց առաջնորդարա-
նին եւ հոգաբարձական ժողովասրահի, ուր ամէն Գանա-
տահայ կը գլխի մէջ ազգային կամ անձնական խնդիրներու հա-
մար:

Պապականի եկեղեցական գործունէութիւնը Գանա-
տայէն դուրս ալ կը տարածուի: Անիկա տարիներով ան-
դամ ընտրուած է Ամերիկահայ Ազգային Կեդրոնական
Վարչութեան, եղած է ազգային երեսփոխան եւ մինչեւ հի-
մա կ'անդամակցի Առաջնորդարանի Տնտեսական Խորհուր-
դին:

Հարկ կա՞յ ըսելու նաեւ՝ թէ Պապական, որ Երուսա-
ղէմի վանքէն բերել տուած է հայ եկեղեցւոյ բոլոր շարա-
կանները եւ աղօթագրքերը, զորս միշտ կը կարգայ եւ կ'ու-
սումնասիրէ, — Սբ. Պատարագի բոլոր մասերն ու երգե-
ցողութիւնները զոց գիտէ եւ ժամուն ալ գլխաւոր տիրա-
ցուն կ'ըլլայ հանգիստուոր պարագաներու մէջ:

*

* *

Այսպէս գունագեղ հայ մըն է Պապական: Ժամուն նըշ-
խարին պէս ազուոր յատկութիւններով գրոշմուած է իր
նկարագիրը: Ասոր համար զինք կը յարգեն մեծ ու պըզ-
տիկ: Իր ամենամտերիմ սրտակից բարեկամներուն մէջ կը
գտնենք Նահատակ Դուրեան Արքեպիսկոպոսէն զատ, —
որու յիշատակին ձօնուած է այս երկը, — Տէր Եղիշէ Դուր-
եան Պատրիարքը, որ Երուսաղէմի վանքին մէջ ընդունե-
լութիւն տուած է Տէր եւ Տիկին Պապականներու, երբ ա-
նոնք Եգիպտոսէն այցելած են Երուսաղէմ եւ յետոյ Պէյ-
րութ:

Եգիպտոսի մէջ, թանգարաններն այցելելէ, տեսա-
րանները դիտելէ վերջ, Բարեգործականի գրասենեակին
մէջ Պապական սիրալիր ընդունելութեան կ'արժանանայ
Տօքթ. Սերոբեանի, Տօքթ. Կիւլէսէրեանի եւ Ճանիկ Զա-
գրբի կողմէ, որոնք իրենց ցոյց կուտան Հ. Բ. Ը. Միութեան

կազմակերպական մեքենականութիւնը եւ կը բացատրեն կառկներու մանրամասնութիւնները :

Երուսաղէմի մէջ, Պապական Դուրեան Պատրիարքին հիացման կարժանանայ 110 Գանատահայ որբերու ընծայած հայրական հոգածութեան համար :

Տէր եւ Տիկին Պապականներ կ'այցելեն բոլոր որբավայրերը, յետոյ կը մեկնին Պէյրութ, ուր կը տեսնեն Հայ գաղթականներու խղճալի վիճակը :

Իրենց վերադարձին, անցնելով Փարիզ, Տէր եւ Տիկին Պապականներ կը տեսակցին իրենց վաղեմի բարեկամներուն՝ Երուանդ Աղաթօնի, Գաբրիէլ Նորատունկեանի եւ Պօղոս Նուպարի հետ, որոնց մասնաւոր համակրանքը վայելած են :

Գանատահայ հասնելով Լեւոն Պապական երկար յօդուած մը կը գրէ «Պայքար» թերթին մէջ, իր հիացումն յայտնելով Բարեգործական Միութեան ընդհանուր գործունէութեան մասին եւ Ամերիկահայ Ժողովուրդն հրաւիրելով անոր նպատակներուն եւ ձեռնարկներուն օժանդակելու : Անիկա իր խօսքը կ'ուղղէ այն հայերուն, որոնք օտար «Քրքստ»ներով իրենց հարստութիւնը կը կտակեն զանազան անձերու եւ հաստատութեանց, հեռեւորքար, մեռնելէ վերջ իրենց հարստութիւնը կ'անցնի օտար հաստատութեանց կամ պետութեանց ձեռքը, երբ իրենց ազգն ա'յնքան պէտք ունի նիւթական օժանդակութեան, գոհացնելու համար իր բազմապիսի կարօտութիւնները :

Իր գրած յօդուածէն քանի մը ամիս վերջ, Պապական կը կատարէ իր շատ ինքնատիպ կտակը, որպէսզի օրինակ հանդիսանայ ուրիշներու, որպէս զի՝ մասնաւորաբար բոլոր ունեւոր հայերն իրենց կենդանութեան ատեն կատարեն ազգին օգնելու իրենց նուիրական պարտաւորութիւնը :

Կը յուսանք որ, իր մասին գրուած այս հակիրճ կենսագրականն ալ կարող կ'ըլլայ Լեւոն Պապականի կեանքն ու գործը օրինակ ու ներշնչում վարձնել ուրիշ յաջողած Հայերու, որպէս զի բոլորն ալ ապրին՝ ազգային ծառայութեան ընծայած բարոյական մեծ գոհունակութիւնը վայելելով եւ հայրենասիրութեան անխառն երջանկութիւնը ձանձնալով :

